

Prijedlog

**NACIONALNE STRATEGIJE STVARANJA
POTICAJNOG OKRUŽENJA ZA RAZVOJ
CIVILNOGA DRUŠTVA**

od 2006. do 2011. godine

Zagreb, srpanj 2006. godine

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. ANALIZA STANJA RAZVOJA CIVILNOGA DRUŠTVA U HRVATSKOJ.....	4
2. VRIJEDNOSNO UTEMELJENJE ODNOSA DRŽAVE I CIVILNOGA DRUŠTVA.....	6
3. SOCIJALNA KOHEZIJA.....	7
4. SUDJELOVANJE GRAĐANA U OBLIKOVANJU JAVNE POLITIKE.....	8
5. OBRAZOVANJE ZA DEMOKRATSKO GRAĐANSTVO I LJUDSKA PRAVA	10
6. PRAVNI OKVIR ZA DJELOVANJE I RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA.....	14
6.1. Temeljni zakoni i propisi	14
6.2. Propisi koji reguliraju osnivanje i djelovanje različitih vrsta organizacija civilnoga društva	15
6.3. Propisi koji reguliraju specifičnosti i/ili iznimke u djelovanju i poslovanju organizacija civilnoga društva	16
6.4. Dokumenti kojima se uređuju odnosi države i organizacija civilnoga društva	18
7. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA POTPORU RAZVOJA CIVILNOGA DRUŠTVA	21
8. SUSTAV FINANCIRANJA POTPORE I RAZVOJA CIVILNOGA DRUŠTVA.....	23
8.1. Financiranje inicijativa, projekata i programa organizacija civilnoga društva	24
8.2. Ugovaranje pružanja javnih usluga s organizacijama civilnoga društva.....	26
8.3. Razvoj socijalne ekonomije i neprofitnog poduzetništva	27
8.4. Poticajno okruženje za daljnji razvoj društvene odgovornosti poduzeća i javno privatnih partnerstva.....	31
9. REGIONALNI RAZVOJ	32
10. RAZVOJ VOLONTERSTVA, FILANTROPIJE I ZAKLADNIŠTVA	35
10.1. Razvoj volonterstva u Hrvatskoj	35
10.2. Razvoj zakladništva	38
11. RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA U MEĐUNARODNOM KONTEKSTU	40
11.1. Suradnja u provođenju zajedničkih ciljeva vanjske politike i uloga socijalne diplomacije.....	41
11.2. Uloga organizacija civilnoga društva u procesu pristupanja Hrvatske Europskoj uniji	42
11.3. Doprinos organizacija civilnoga društva jačanju regionalne suradnje	44
12. OPERATIVNI PLAN PROVEDBE NACIONALNE STRATEGIJE	46
13. POPIS STRUČNJAKA KOJI SU SUDJELOVALI U IZRADI STRATEGIJE	46

UVOD

Republika Hrvatska među prvim je državama u srednjoj i jugoistočnoj Europi koja je sustavno pristupila stvaranju pravnog i institucionalnog sustava za potporu i razvoj civilnoga društva.

Početak rada na sustavnom stvaranju pravnog i institucionalnog okvira u Republici Hrvatskoj datira od kraja devedesetih godina kada sve više jača svijest o važnosti razvitka civilnoga društva kao važnog čimbenika pluralizma i razvoja demokracije u Hrvatskoj. Od tada pa do danas jasno je da demokratsko učvršćivanje nije samo pitanje političkih stranaka, izbornih zakona, vlasništva kapitala, dionica i burzi, već i stvaranje snažnog civilnoga društva – građana organiziranih i aktivnih u rješavanju širokog spektra posebnih i skupnih interesa.

Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva daje osnovne smjernice koje se žele postići do 2011. godine kako bi se unaprijedio postojeći i stvorio novi pravni, financijski i institucionalni sustav potpore razvoju civilnoga društva, te stvorilo poticajno okruženje za daljnji razvoj civilnoga društva u Republici Hrvatskoj. Mjere koje će se provesti radi postizanja navedenih ciljeva, rokovi i nositelji njihove provedbe, razradit će se najkasnije 90 dana nakon usvajanja Strategije u Operativnom planu provedbe Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva.

Cilj je Strategije da se stvore uvjeti za razvoj zajednice u kojoj građani i organizacije civilnoga društva u sinergiji s drugim sektorima, aktivno, ravnopravno i odgovorno na načelima održivog razvoja i djelovanja za opće dobro, sudjeluju u ostvarivanju društva blagostanja i jednakih prilika za sve.

Da bi se to postiglo potrebno je da svi dionici u društvu prihvate i primjenjuju zajedničke vrijednosti demokracije koje su utemeljene na društvenim promjenama, suradnji, otvorenosti, solidarnosti, socijalnoj pravdi i socijalnoj koheziji, javnosti rada, osobnoj moći i odgovornosti, sudjelovanju u odlučivanju, uvažavanju osobnosti i različitosti, samoorganiziranju, cjeloživotnom učenju i slobodnoj informacijskoj povezanosti.

I zato stvaranje poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva treba sagledavati puno šire od jedne strategije ili petogodišnjeg razdoblja na koje se odnosi, s obzirom na to da zadire u sve pore društvenog i ekonomskog razvoja zemlje. A stupnjem razvoja civilnoga društva, uz ostale pokazatelje, mjeri se razina razvoja demokracije i otvorenosti hrvatskoga društva.

Očekuje se stalan rad na preispitivanju i širenju prostora za razvoj civilnoga društva kao i suradnje među sektorima u društvu: javnom, profitnom, i nevladinom, neprofitnom sektoru; pritom država sve više treba imati ulogu medijatora i partnera, a ne kreatora društvenih i ekonomskih promjena dok profitni sektor sve više razvija svoju društvenu odgovornost.

U svjetlu novih uloga u društvu i svijetu koji se stalno mijenja, ova Strategija polazi od vrijednosnog utemeljenja odnosa države i civilnoga društva do osnovnih preduvjeta za daljnji razvoj kao što su socijalna kohezija, sudionička demokracija, filantropija i volonterstvo te obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava, uz unaprjeđivanje zakonskog, financijskog, poreznog i institucionalnog okvira za potporu razvoju civilnoga društva.

1. ANALIZA STANJA RAZVOJA CIVILNOGA DRUŠTVA U HRVATSKOJ

Osnovno pitanje pri izradi Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva (u daljnjem tekstu: Strategija) jest teorijsko pitanje o tome što podrazumijevamo pod pojmom civilnoga društva. O tome su još prije nekoliko stoljeća, ali i u suvremeno vrijeme, promišljali brojni mislioci u svijetu i u Hrvatskoj; čija su razmišljanja uzeta u obzir pri izradi ove Strategije.

Potpuno je jasno da se pod pojmom civilnoga društva ne mogu niti smiju podrazumijevati samo udruge, već šira sfera društvenog života koja izravno ne pripada niti državnom niti privatnom, profitnom sektoru. Dakle, civilno društvo već samo po sebi – na različite načine – znači aktivan odnos građanki i građana prema javnim službama i poslovima: od sudjelovanja u javnim raspravama i utjecaju na formiranje političke volje, preko konkretnih inicijativa usmjerenih na određene političke i pravne mjere, do preuzimanja dijela javnih poslova koji država i javne institucije ne mogu obaviti uopće, u potpunosti, ili dovoljno kvalitetno.

Kada je pak riječ o pravnom ustroju samih organizacija civilnoga društva onda govorimo o udrugama, zakladama i fondacijama, privatnim ustanovama i sindikatima, ali i o raznim vrstama neformalnih građanskih inicijativa.

U civilnom društvu nije presudan broj onih koji podržavaju određeni stav ili interes već njegova načelna utemeljenost, a ključne "proceduralne vrijednosti" civilnoga društva su neovisnost, pluralizam, otvorenost i horizontalnost koja označava jednakopravnost sudionika tako ustrojenog društva.

Među «sadržajnim vrijednostima» najznačajnije su aktivnosti civilnoga društva koje pridonose stvarnom oživotvorenju najviših vrednota ustavnog poretka u Hrvatskoj, a to su sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav.

Usprkos određenim oblicima organiziranja građana tijekom 20. stoljeća, koji su svojevrsna preteča civilnoga društva u širem smislu te riječi, očitiji oblici i prve inicijative civilnoga društva pojavljuju se u drugoj polovici osamdesetih godina prošlog stoljeća.

Svi teoretičari civilnoga društva slažu se tvrdnjama da za političku tranziciju, uspostavu i legalizaciju demokratskih institucija treba šest mjeseci, za uspostavu tržišnog gospodarstva treba šest godina, a za razvoj civilnog društva - šezdeset godina!

Problem svih postkomunističkih zemalja, pa tako i Hrvatske, jest u tome da se te tri tranzicije moraju odvijati istovremeno, da su one međusobno uvjetovane i da konačni rezultat ovisi o svima njima.

Organizacije civilnoga društva ugled i snagu u Hrvatskoj stječu neposredno prije, za vrijeme i nakon Domovinskog rata, kada se prvenstveno razvija djelovanje humanitarnih i mirovnih organizacija. Većina istraživanja o ovome razdoblju jasno ukazuje na razvoj solidarnosti među građanima i građankama Hrvatske, a razina volontiranja bila je znatno veća no što je to slučaj danas. Vodeći se načelom da ljudska prava pripadaju svim osobama neovisno o njihovoj etničkoj, rasnoj, vjerskoj ili drugoj pripadnosti, u ovom se razdoblju osnivaju nevladine organizacije za zaštitu i promicanje ljudskih prava u Hrvatskoj. Isto tako, u spomenutom se razdoblju ističu i organizacije za ženska prava, organizacije koje se bave pitanjima očuvanja okoliša, te druge organizacije civilnoga društva.

Iako je velika većina organizacija civilnoga društva u Hrvatskoj nikla kao spontani iskaz želje za građanskim organiziranjem oko nekih vrijednosti ili interesa, nedvojbeno je kako su brojne međunarodne organizacije i donatori prisutni u to vrijeme u Hrvatskoj imali znatan utjecaj na razvoj civilnoga društva i rad nekih organizacija, prenoseći im znanja i vještine potrebne za rad i razvoj. Zbog toga se ponekad govori o «uvezenom civilnom društvu», odnosno o jeziku ili pojedinim terminima (kao npr. «facilitacija» ili «evaluacija») koji nisu bili razumljivi prosječnom hrvatskom građaninu.

Uz to, u Hrvatskoj početkom devedesetih godina prošlog stoljeća nije u potpunosti sagledan karakter i važnost civilnoga društva, država prema civilnom društvu nije imala strukturiran i institucionaliziran odnos, te u tom smislu nisu ni ocjene razvoja civilnoga društva u tom razdoblju jednoznačne.

Potkraj devedesetih godina prošlog stoljeća odnos države prema civilnom društvu znatno je izmijenjen u smislu sustavnijeg poticanja razvoja zakonskog i institucionalnog okvira za djelovanje organizacija civilnoga društva u Hrvatskoj.

Danas u Hrvatskoj djeluje više od 29.000 registriranih udruga, 92 zaklade, 6 fundacija i više od 150 privatnih ustanova. Imajući na umu da je oko 10.000 udruga registrirano u području sporta i rekreacije, na ovaj (razmjerno znatan broj organizacija civilnoga društva) treba gledati kao na bogatstvo.

Iz nekih provedenih, međunarodno usporedivih istraživanja u Hrvatskoj razvidno je kako je najkritičnije područje razvoja civilnoga društva u Hrvatskoj povezano s ograničenim prostorom za djelovanje, određenim kao zakonski, politički i sociokulturni okvir poželjan za razvoj civilnoga društva. Iz toga proizlazi da, iako građani općenito imaju pozitivan stav prema organizacijama civilnoga društva, ipak zbog navedenih razloga nisu u dostatnoj mjeri uključeni u rad organizacija ili inicijativa civilnoga društva. Jedan od razloga je i nepostojanje poticajnog okruženja za razvoj volonterstva i filantropije u Hrvatskoj.

Uz navedene izazove u razvoju civilnoga društva potrebno je učiniti i strukturne promjene u regionalnom razvoju Hrvatske. Naime, s obzirom na to da je najveći broj organizacija civilnoga društva vezan uz četiri najveća grada, tako i izrazito velike razlike u standardu građana između hrvatskih regija odgovaraju stupnju razvoja civilnoga društva u tim regijama.

2. VRIJEDNOSNO UTEMELJENJE ODNOSA DRŽAVE I CIVILNOGA DRUŠTVA

Civilno društvo znači da građanke i građani, u različitim skupinama i organizacijama, pa i individualno, uključivanjem u javni politički proces nastoje zastupati različite interese i vrednote. Premda svaka od tih grupacija ima više-manje jasno artikuliranu vrijednosnu ili interesnu orijentaciju, sloboda njihova izražavanja i djelovanja ne smije ovisiti o tome o kakvim se vrednotama ili interesima radi, a jedino dopustivo ograničenje može proizići iz zahtjeva da se ne ugrozi sloboda svih drugih.

Najvažniji je rezultat toga određenja da temeljna vrijednost na kojoj treba počivati odnos države i civilnoga društva bude poštivanje **neovisnosti civilnoga društva**. To znači da država na prvom mjestu mora osigurati slobodu izbora vrijednosnih i interesnih orijentacija građanki i građana, te slobodu njihova javnog izražavanja i djelovanja.

Iz različitih, slobodno izabranih vrednota ili interesa, proizlazi temeljna vrijednost **pluralizma** kao načela nesmetanog izražavanja i prakticiranja *razlika*. Nijedan poseban interes ili vrednota ne može biti opravdanje za potiskivanje ostalih, bilo da to čini država ili drugi dionici civilnoga društva. Država, prema tome, treba osigurati ne samo neovisnost civilnoga društva u odnosu na državu, već i neovisnost i slobodu aktera civilnoga društva u odnosu jednih spram drugih.

Polazište je ove Strategije da država, osiguravši slobodu djelovanja civilnoga društva, uvažava potencijale civilnoga društva kao sudionika i korektiva u odlučivanju o javnim pitanjima i provođenju odluka i mjera koje imaju javni utjecaj. Iz toga proizlazi i vrijednost na kojoj će se temeljiti odnos države i civilnoga društva, sadržana u načelu **javnosti i otvorenosti** pri donošenju i provedbi javnih odluka, omogućavanje javnog uvida, otvorenost na kritike, rasprave, te prigovore i prijedloge.

Drugim riječima, odnos države i civilnoga društva može se uređivati i definirati samo **proceduralnim** pitanjima i određenjima. Temeljne vrijednosti trebaju biti predmet javnog sučeljavanja različitih stajališta i javnog izbora između njih.

Međutim, one najviše temeljne vrednote koje je država već usvojila svojim najvišim normativnim aktom – Ustavom – ne iziskuju samo djelovanje državnih i javnih institucija, nego i aktivan građanski angažman. Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav ne mogu se stvarno zajamčiti bez aktivnog zalaganja aktera civilnoga društva.

Ciljevi

- **Osigurati neovisnost i pluralizam civilnoga društva**

Opći pravni okvir za osnivanje i djelovanje različitih organizacijskih oblika civilnoga društva (neformalne skupine, udruge, privatne ustanove, zaklade i fundacije, te različiti oblici njihova koordiniranja, povezivanja i umrežavanja) uglavnom je već osiguran u zakonima.

Pluralizam, međutim, valja osigurati ne samo pravnim mjerama koje ga neće sprječavati, već i poticanjem *javnog komunikacijskog prostora slobodnog od nasilja ili prijetnji*. Od obrazovanja, preko stajališta države, do onemogućavanja svih oblika prijetnji i poziva na diskriminaciju onih koji drugačije misle ili pripadaju manjinskim kategorijama, nužne su mjere kojima će se pravo na različitost uvijek iznova afirmirati. Pritom treba imati na umu da proces društvenog učenja i promjene političko-kulturne paradigme traje desetljećima, obuhvaćajući često i smjenu cijelih generacija, tako da ga se ne može svesti na konkretne mjere ili operativna rješenja koja se 'donesu' pa potom sama po sebi djeluju.

- **Priznati aktivnosti organizacija civilnoga društva koje se zalažu za temeljne ustavne vrednote, odnosno za javnu dobrobit**

Djelovanje za javnu dobrobit nije dovoljno jasno definirano, pa onda ni razrađeno i usklađeno u važećim pravnim propisima. Neke važne djelatnosti, kao što su ljudska prava ili zaštita okoliša, nemaju izravnu mogućnost korištenja pojedinih posebnih povlastica koje uživaju neke druge djelatnosti, kojima se bave organizacije civilnoga društva (prihodi od igara na sreću, neke porezne olakšice i slično).

- **Otvoriti državne institucije i političke procese prema javnosti**

Uloga civilnoga društva ostvaruje se u otvorenom dijalogu, interakciji, suradnji, pa i partnerstvu s javnim i državnim institucijama. Usvajanje takve aktivne uloge građanki i građana, otvorenosti i javnosti kao temeljnih vrednota, znači i obvezu državnih i javnih institucija da osiguraju javni uvid u političke mjere i odluke još u procesu pripreme, tj. dok predstavnici organizacija civilnoga društva još mogu utjecati na njihov konačni oblik. Također treba razvijati i primjenjivati redovite institucionalne oblike savjetovanja koji će poboljšati komunikaciju između odgovarajućih državnih i javnih institucija i zainteresiranih organizacija civilnoga društva.

3. SOCIJALNA KOHEZIJA

Socijalna kohezija uglavnom podrazumijeva sposobnost društva da omogući dobrobit za sve svoje članove. Pritom razlike i polarizaciju među svim članovima društva treba svoditi na najmanju moguću mjeru, i stalno se boriti protiv socijalne isključenosti i siromaštva.

Socijalna kohezija je ideal kojem treba težiti jer u društvu gdje vlada socijalna pravda slobodni pojedinci međusobno se potpomažu ostvarujući zajedničke ciljeve na demokratske načine. Socijalna kohezija jedan je od vrlo važnih elemenata ekonomskog i društvenog razvoja svake zemlje jer teži učinkovitom pristupu privrednim resursima; omogućuje razvoj individualnih, skupnih ljudskih potencijala i cjelovitog društvenog potencijala, čime se pokreće daljnji razvoj društva u kulturnom, privrednom ili drugom pogledu.

Jedan od najvažnijih elemenata, odnosno vrijednosti dobro uređenog društva na kojima se temelji socijalna kohezija, jest socijalni kapital, sociokulturni ili društveni kapital.

Prema teoriji socijalnog kapitala i rezultatima istraživanja u državama zapadne demokracije - horizontalne društvene interakcije učvršćuju društveno povjerenje, jačaju društvene veze te proširuju društvene identitete, a to pridonosi integraciji pluralnog društva. Prema nizu autora, socijalni kapital odnosi se na broj i kvalitetu interakcija u civilnom području – a to uključuje sudjelovanje građana u radu udruga građana, nevladinih organizacija, članstvo u sindikalnim organizacijama, rad u vjerskim zajednicama, druženja u hobističkim klubovima, dobrosusjedske odnose, i slično.

Empirijski je socijalni kapital strukturiran iz tri elementa: (a) povjerenje u ljude i društvene institucije, a označava spremnost na suradnju (ne samo s članovima obitelji ili znancima); (b) udruživanje i kolektivne akcije koje omogućavaju neposredno iskustvo suradnje i njezinih prednosti, u ostvarivanju interesa koji su izvan okvira individualne akcije; (c) poštovanje društvenih i pravnih normi.

U Hrvatskoj ne postoje sustavna ni kontinuirana istraživanja socijalne kohezije. No, ono malo provedenih istraživanja pokazuje da socijalna kohezija u Hrvatskoj nedovoljno raste zbog nezavršene tranzicije i problema u procesu privatizacije, zbog nedovoljne učinkovitosti državnih institucija, osobito pravosuđa, te nepovjerenja među ljudima i nepovjerenja u institucije.

Izgradnja socijalne kohezije složen je i vrlo dug društveni proces, rezultanta je svih procesa u društvu, što znači da je potreban cjelovit model razvoja civilnoga društva koji će biti povezan s modelom političkog sudjelovanja građana, a ova dva, onda, povezana s modelom razvoja privrede, zatim javne uprave, i tako dalje.

Razvijeno civilno društvo sigurno može dati mnoge i snažne doprinose jačanju socijalne kohezije u Hrvatskoj, ali je prethodno potrebno osigurati uključivanje građana u sve društvene i političke procese pomoću mjera sudioničke (participativne) demokracije.

Ciljevi

- Kontinuirano provoditi istraživanja socijalne kohezije u Republici Hrvatskoj i uvoditi statističke pokazatelje kojima će se mjeriti razina socijalne kohezije, socijalna isključenost i siromaštvo
- Promicati sustave društvenih vrijednosti na kojima se temelji socijalna kohezija
- Promicati sustave društveno odgovornog poslovanja profitnog sektora u Hrvatskoj
- Razvijati volonterstvo i filantropiju kao bitne elemente za razvoj socijalne kohezije i civilnoga društva
- Pravovremeno i sveobuhvatno obrazovati građane, od djece do odraslih, o vrijednostima na kojima se temelji socijalna kohezija

4. SUDJELOVANJE GRAĐANA U OBLIKOVANJU JAVNE POLITIKE

Republika Hrvatska razvija demokratsko društvo koje se, između ostalog, temelji i na sudioničkoj (participativnoj) demokraciji u kojoj su građani subjekti ukupnih političkih i društvenih procesa.

Nemoguće je zamisliti razvijeno civilno društvo bez djelotvornih mjera za savjetovanje i sudjelovanje građana, odnosno zainteresiranih inicijativa i organizacija civilnoga društva u definiranju, izradi, provedbi te vrednovanju javne politike.

Sudjelovanje građana podrazumijeva njihovu informiranost, razumijevanje i vlastita stajališta prema pitanjima od opće dobrobiti. Takva se stajališta stječu izravnim sudjelovanjem u procesima javnog dijaloga između skupina s različitim kolektivnim interesima i identitetima.

Obrazovanjem za sudioničku demokraciju postiže se primjerena osnovna informiranost građana o političkim i društvenim procesima, no, što je još važnije, obrazovanje ima vitalnu funkciju u izgradnji društveno aktivnih pojedinaca i stvaranju političke zajednice temeljene na vrijednostima demokracije i ljudskih prava. Uz informiranost građana o njihovim pravima te o obvezi tijela državne uprave o informiranju građana o procesima donošenja i sadržaju političkih odluka, i uz obrazovanje, odgovorno djelovanje nezavisnih medija je treći vitalni preduvjet za stvaranje sudioničke demokracije i razvoj civilnoga društva.

Sustavno obrazovanje za aktivno demokratsko građanstvo, koje utječe na razinu informiranosti, ali i na oblikovanje stajališta i usvajanje vrijednosti, podrazumijeva suradnju obrazovnih institucija, civilnog društva i medija. Trenutno je u hrvatskom obrazovnom sustavu izražen manjak obrazovnih i odgojnih sadržaja usmjerenih na usvajanje vrijednosti, stajališta, znanja i vještina neophodnih za razumijevanje aktivnog sudjelovanje građana u demokratskim društvenim procesima. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa protekle školske godine provodilo je na eksperimentalnoj razini Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu (HNOS), koji od 4. rujna 2006. ulazi u sve osnovne škole. Vrijednosti koje HNOS implementira u odgojni i obrazovni proces ujedno su i elementi obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava, ali i vrijednosti koje promiče civilno društvo.

Djelovanje medija temeljeno na profesionalnoj etici i usmjerenosti na javni interes izuzetno je važan čimbenik u stvaranju otvorenog i pluralnog javnog prostora za politički dijalog u kojem različite skupine mogu izraziti svoje političke stavove, te putem interakcije utjecati na oblikovanje javnog mnijenja, tj. posredno i na političke odluke. Način javnog komuniciranja koji promoviraju mediji, temeljen na argumentima i poštovanju različitih političkih pozicija, lišen diskriminacije i govora mržnje, znatno utječe na oblikovanje ukupne političke kulture.

Hrvatski demokratski politički sustav, te zakonodavni i institucionalni okvir, već sadrže niz mjera koje građanima omogućavaju sudjelovanje u političkim procesima i oblikovanju, donošenju i praćenju provedbe javnih politika. Najveći problem postojećeg sustava je manjkava provedba postojećih mjera, čemu pridonosi i nedostatna učinkovitost unutarnjeg i vanjskog nadzora nad provedbom. Mnoge mjere samo se formalno primjenjuju ne pružajući dovoljno informacija ili pak vremena za stvarno sudjelovanje građana i njihovih inicijativa i organizacija u političkom odlučivanju. Stoga je jedan od tri glavna cilja ove strategije sustavna i kvalitetna provedba i praćenje primjene postojećih mjera za sudjelovanje građana i daljnji razvoj civilnoga društva.

Ciljevi

- Potaći učestaliju provedbu postojećih mjera, te razmotriti donošenje novih mjera, a vezanih uz javnost rada predstavničkih i izvršnih tijela državne uprave na svim razinama, od Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske, preko županijskih skupština do vijeća i poglavarstava gradova i općina
- Unaprijediti načine informiranja građana izmjenama postojećih i donošenjem novih zakona, konvencija i drugih propisa kojima se utvrđuje pravo na pristup informacijama i sudjelovanje javnosti u odlučivanju o pitanjima važnim za opću dobrobit (pravosuđe, kultura, primjena informacijsko-komunikacijske tehnologije, zaštita okoliša, socijalna prava, zaštita i promicanje ljudskih prava i drugo)
- Utvrditi modele savjetovanja s građanima, građanskim inicijativama i organizacijama civilnoga društva, kao i načine njihova sudjelovanja u donošenju, provedbi i vrednovanju javnih politika (kodeks pozitivne prakse za savjetovanje)
- Jačati vladavinu prava i povjerenje građana u pravosudne institucije dosljednom provedbom zakona i omogućavanjem javnog uvida u rad i obavljanje javnih poslova i dužnosti
- Postići socijalni dijalog s organizacijama civilnoga društva, kroz postojeća tijela ili osnivanjem novih tijela odnosno foruma koji će okupljati predstavnike javnog, profitnog i neprofitnog, nevladinog sektora, kao što su Savjet za razvoj civilnoga društva i Forum Gospodarsko-socijalnog vijeća
- Promicati i zakonski unaprjeđivati odredbe o osnovnim ustavnim pravima slobode udruživanja i prava na javno, mirno okupljanje građana
- Razmotriti mogućnost financiranja programa i projekata koji promiču sudioničku demokraciju
- U hrvatski obrazovni sustav uvoditi obrazovne i odgojne sadržaje kojima se usvajaju vrijednosti, stajališta, znanja i vještine neophodne za razumijevanje aktivnog sudjelovanja građana u demokratskim društvenim procesima
- Uvoditi sadržaje vezane uz sudioničku demokraciju u programe profesionalnog usavršavanja lokalnih i državnih službenika.

5. OBRAZOVANJE ZA DEMOKRATSKO GRAĐANSTVO I LJUDSKA PRAVA

Obrazovanje za demokratsko građanstvo potaknuto je istoimenim programima Vijeća Europe u kojima je izrađena okosnica europskog pristupa građanskom obrazovanju, odnosno obrazovanju za demokraciju.

Obrazovanje za demokratsko građanstvo obuhvaća niz praksi i aktivnosti kojima se i mlade i odrasle osposobljava za aktivno sudjelovanje u demokratskom životu i provođenje njihovih prava i odgovornosti u društvu. Važan dio obrazovanja za demokratsko građanstvo čini obrazovanje za ljudska prava.

Ciljevi obrazovanja za demokratsko građanstvo:

- osnaživati demokratska društva njegovanjem demokratske političke kulture
- stvarati osjećaj pripadnosti i privrženosti demokratskom društvu
- podizati svijest o temeljnim zajedničkim vrijednostima i tako izgrađivati slobodnije, pravednije i tolerantnije društvo.

U širem smislu, obrazovanje za demokratsko građanstvo ima cilj promicati vrijednosti i demokratsku političku kulturu, a u užem smislu odnosi se na znanja, vještine i vrijednosti potrebne za sudjelovanje građana u društvenom životu i djelovanje u drugim aktivnostima za javnu dobrobit.

U provedbi programa obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava nužna je međusektorska suradnja svih relevantnih dionika, od organizacija civilnoga društva, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, drugih tijela državne uprave, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te sveučilišnih i istraživačkih institucija, do škola.

Jedna od temeljnih zadaća sustava javnoga školovanja kao zajedničke javne dobrobiti je osiguravanje zajedničkog prostora za obrazovanje građana, jer javne škole udružuju buduće građane kroz zajedničko iskustvo, te uključivanje u vrijednosti koje bi trebale biti zajedničke svoj djeci određene demokratske zajednice. Obrazovanje koje treba osigurati treba obuhvatiti procese koji pojedincima i skupinama omogućuju stjecanje znanja, razvijanje vještina i stajališta koji će poboljšati mogućnosti aktivnog građanskog djelovanja u donošenju političkih odluka i kontroli njihove provedbe, osposobiti ih za odgovorno djelovanje za javnu dobrobit te učinkovit volonterski rad. Također i za razvijanje svijesti da oni kao građani i pojedinci trebaju aktivno sudjelovati u rješavanju pojedinih društvenih problema ne očekujući uvijek da to netko učini umjesto njih samih.

U tom kontekstu djelovanje organizacija civilnoga društva izuzetno je važno jer se radom u tim organizacijama kroz neformalno obrazovanje stječu znanja, sposobnosti i vrline kojima se građani osnažuju za aktivno sudjelovanje u političkim i društvenim procesima, te se promiče potreba da građani sami preuzimaju vlastiti dio odgovornosti u rješavanju određenih društvenih problema.

Osim u organiziranom obrazovanju (formalnom i neformalnom), važno je naznačiti da se o demokratskom građanstvu uči i na drugim mjestima, u drugim aktivnostima i okolnostima: u krugu obitelji, prijatelja, kroz medije, političku odnosno društvenu aktivnost.

Učenje se ne zadržava na mladima, učenicima i studentima, obuhvaća i odrasle, tj. proteže se na čitav ljudski život. Ta činjenica danas je predmet posebnog interesa nacionalne obrazovne politike koja svoj interes sužava na zapošljavanje odraslih osoba, dok su aktivno građanstvo i socijalna kohezija navedeni kao usvojeni europski ciljevi bez odgovarajućih provedbenih mjera.

Danas je gotovo nemoguće zamisliti učenje bez korištenja informacijsko komunikacijskih tehnologija (IKT). One služe kao alati za proizvodnju i razmjenu sadržaja, pronalaženja novih informacija na mreži, povezivanje ljudi, pomoć u svim vrstama logističkih zadataka i poslovnih procesa. IKT-e kao infrastruktura omogućile su da dinamični tokovi informacija i kreativnih ideja postanu ključni nositelji društvenog razvoja.

Pomoću IKT-a omogućava se lakša dostupnost znanja i informacija te prakticiranje pluralizma u javnom komunikacijskom prostoru oslobođenom od nasilja, predrasuda i isključenosti.

Međutim, takva isprepletenost različitih područja s IKT-om stvorila je i potrebu da se kompleks IKT-a sagledava kao zasebna cjelina, unutar koje treba prepoznati one tehnologije i resurse koji povećavaju dinamičnost protoka i razmjene informacija, široku participativnost, horizontalno nehijerarhijsko povezivanje i demokratičnost, te transparentnost komunikacije (pogotovo na relaciji građanstvo - država). Da bi se u dinamičnom razvoju IKT-a prepoznali trendovi koji su važni za širi društveni razvoj, potrebno je razvijati znanja, vještine i kritičko mišljenje o samim informacijsko komunikacijskim tehnologijama. IKT-e stvaraju specifični kontekst gdje se u stalnoj dinamici između potreba za zaštitom privatnosti, slobode govora, intelektualnog vlasništva, patenata i prava na pristup informacijama, pronalazi adekvatna ravnoteža zaštite i sloboda, koja je od općeg društvenog značaja. IKT treba učiniti dostupnijima svim građanima snižavanjem cijene korištenja i razbijanjem monopola na takve tehnologije, jer građani imaju pravo na jeftinu i opće dostupnu informaciju.

Što se pak tiče dosad usvojenih i primijenjenih programa obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava u Hrvatskoj, treba reći da je Nacionalni odbor za obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo izradio Nacionalni program obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, a 1999. godine objavljeni su posebni dijelovi Nacionalnog programa za predškolsku, osnovnoškolsku i srednjoškolsku razinu. Naknadno je objavljena sekcija o odgovornostima medija u tom području, a dio o sveučilišnoj razini trenutno je u izradi.

U osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo predaje se u okviru više predmeta i izvannastavnih programa, što odgovara naravi područja, no u primjeni izaziva poteškoće zbog obimnosti nastavnih sadržaja obvezatnih predmeta, te zbog toga i nedostatnog vremena koje bi se posvetilo obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

Izobrazba učitelja u tom području provodi se putem seminara koji se povremeno nude u Katalogu stručnih skupova, a provode se i godišnje smotre školskih predmeta u obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

Na sveučilišnoj razini, prva faza istraživanja u projektu Učenje za ljudska prava na sveučilištu Istraživačko-obrazovnog centra za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pokazala je da samo Medicinski i Katoličko-bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu imaju predmete/kolegije izravno posvećene ljudskim pravima i demokratskom građanstvu, a tek nekolicina fakulteta obuhvaća te sadržaje u redovnim nastavnim predmetima. Jedan od primjera je i Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci koji od akademske godine 1997./98. na Odsjeku za pedagogiju ima kolegij Filantropija i obrazovanje, a posljednjih šest godina na četvrtoj godini studija izvodi se nastava iz izbornog modula Odgoj i obrazovanje za civilno društvo koji se sastoji od tri kolegija: Odgoj i obrazovanje za civilno društvo, Pedagogija slobodnog vremena i Iskustveno učenje u izvannastavnim aktivnostima.

Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo izradio je Sveučilišni kurikulum za ljudska prava i demokratsko građanstvo namijenjen nastavnničkim fakultetima. U izradi i eksperimentalnoj provedbi sudjeluju stručnjaci iz organizacija civilnoga društva.

Izvan sustava formalnog obrazovanja provode se brojni obrazovni programi za demokratsko građanstvo, koje najčešće organiziraju udruge. Neformalno obrazovanje koje organiziraju udruge uglavnom se provodi u većim gradovima (najviše u Zagrebu, Splitu, Osijeku) i pretežno ima lokalni karakter. Mnoštvo programa usmjereno je se na ciljne skupine u redovnom obrazovnom procesu. U polovici obrazovnih programa ciljne skupine su učenici, studenti, nastavnici. U ukupnom broju sudionika, ove ciljne skupine još su izrazitije jer je riječ o obrazovnim programima s brojnim sudionicima okupljenima unutar škola. Druga važna ciljna skupina u neformalnom obrazovanju su sami članovi udruga koji se obrazuju unutar vlastite udruge ili su obrazovni servis za druge udruge. U 12 posto programa uključeni su predstavnici ugroženih socijalnih skupina, a slična je zastupljenost i programa za državne službenike.

Sami programi najvećim dijelom nastoje pomoći jačanju svijesti o važnosti određenog društvenog problema u Hrvatskoj, te osposobljavanju za aktivno sudjelovanje u njegovu rješavanju.

Ciljevi

- Podupirati provođenje građanskog obrazovanja za građane svih dobi u formalnim i neformalnim obrazovnim oblicima, te omogućiti kvalitetno učenje izvan organiziranih obrazovnih procesa
- U kreiranju obrazovne politike aktivno građanstvo i socijalnu koheziju uključiti kao važan kriterij, jednako kao što je i zapošljavanje građana
- Nastaviti financiranje programa neformalnog građanskog obrazovanja uz jasne kriterije financiranja te kvalitetnu evaluaciju postignutih rezultata
- Poticati razvoj i provedbu regionalnih i lokalnih programa formalnog i neformalnog obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava potičući suradnju javnih znanstvenih i obrazovnih institucija s organizacijama civilnoga društva

- Provesti analizu sadržaja važećih školskih udžbenika o sadržajima koji se odnose na demokratsko građanstvo, ljudska prava i civilno društvo
- Informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT) učiniti dostupnima svim građanima, odnosno omogućiti svima pravo na jeftinu i dostupnu informaciju
- Posebno stimulirati kreativnost, inovativnost i kvalitetu u izradi domaćih obrazovnih programa, koristeći vlastita te najbolja svjetska iskustva u obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava
- Osigurati neovisnu vanjsku evaluaciju programa organizacija civilnoga društva u obrazovanju za demokratsko građanstvo, ljudska prava, interkulturalno obrazovanje, i u drugim srodnim područjima, koji se prijavljuju za uključivanje u Katalog stručnih skupova i/ili provedbu u osnovnim i/ili srednjim školama
- Osigurati kontinuiranu edukaciju javnih i državnih službenika na lokalnoj i nacionalnoj razini za podizanje razine stručnosti vezane za razumijevanje i procjenu građanskih inicijativa, projekata organizacija civilnog društva te podizati razinu stručnosti vezanu uz vođenje postupka javnog natječaja za financiranje projekata i praćenje provedbe projekata.

6. PRAVNI OKVIR ZA DJELOVANJE I RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA

Pravni, odnosno zakonski okvir za djelovanje i razvoj civilnoga društva u Republici Hrvatskoj nalazi se u brojnim propisima, od općih pravnih međunarodnih i domaćih dokumenata, preko temeljnih zakona do specifičnih propisa koji uređuju pojedine aspekte ili subjekte civilnoga društva. Vidljiva je brojnost pravnih propisa koja, iako pruža osnovne temelje za neograničavanje osnivanja i djelovanja organizacija civilnoga društva, nije povoljno zakonsko okružje za poticanje njihova razvoja. Stoga je nužno sagledati zakonski okvir u cjelini i utvrditi smjer i opseg njegovih izmjena, sukladno stupnju razvoja civilnoga društva i međusektorske suradnje u Hrvatskoj.

6.1. Temeljni zakoni i propisi

S tim u vezi navedeni su osnovni dokumenti, propisi i zakoni važni za dosadašnji razvoj civilnoga društva u Republici Hrvatskoj.

Međunarodni dokumenti

Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda još je 1948. godine predvidjela pravo svakoga na slobodno izražavanje mišljenja, izražavanje, mirno okupljanje i udruživanje. Iako nije pravno obvezatan dokument, standardi međunarodnog prava iz Opće deklaracije preuzeti su u drugim pravno obvezujućim instrumentima čija je stranka Republika Hrvatska. Jedan od njih je Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima UN-a, koji stvara obvezu država da usvoje zakonske propise kojima će promicati i jamčiti pravo na izražavanje, mirno okupljanje i slobodno udruživanje. Uz navedeno, Republika Hrvatska uvrstila je u svoj pravni poredak i Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava koja osigurava pravo na slobodu izražavanja, slobodu udruživanja i mirnog okupljanja ne samo u svojim člancima već i kroz razvijenu praksu Europskog suda za ljudska prava.

Ustav Republike Hrvatske

Ustav Republike Hrvatske jamči pravo na slobodno izražavanje mišljenja, razmjenu informacija te pravo na slobodno udruživanje građana radi zaštite svojih probitaka ili zauzimanja za socijalna, gospodarska, politička, nacionalna, kulturna ili druga uvjerenja i ciljeve. Pravo slobodnog udruživanja ograničeno je zabranom nasilnog ugrožavanja demokratskoga ustavnog poretka, te neovisnosti, jedinstvenosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske.

6.2. Propisi koji reguliraju osnivanje i djelovanje različitih vrsta organizacija civilnoga društva

U Republici Hrvatskoj postoji više zakona i propisa koji reguliraju osnivanje i djelovanje različitih vrsta organizacija civilnoga društva. Riječ je sljedećim propisima.

Zakon o udrugama

Zakon o udrugama regulira osnivanje i djelovanje udruga kao najbrojnije vrste organizacija civilnoga društva u Hrvatskoj. Zakonom se razrađuje Ustavom zajamčeno pravo na udruživanje građana kao svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba, radi zaštite probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, ekoloških, humanitarnih, informacijskih, kulturnih, nacionalnih, pronatalitetnih, prosvjetnih, socijalnih, strukovnih, sportskih, tehničkih, zdravstvenih, znanstvenih ili drugih uvjerenja i ciljeva, a bez namjere stjecanja dobiti. Zakonom se također izričito priznaje mogućnost postojanja udruga koje nemaju svojstvo pravne osobe, a na koje se primjenjuju propisi koji se odnose na ortakluk.

Zakon o zakladama i fundacijama

Zakonom o zakladama i fundacijama propisan je način osnivanja i djelovanja specifične vrste organizacija civilnoga društva – zaklada, kao imovina čija je namjena da same ili putem prihoda što ih stječu trajno služe ostvarivanju neke općekorisne ili dobrotvorne svrhe.

Potrebno je izmijeniti Zakon o zakladama i fondacijama kako bi se pojednostavnio postupak osnivanja zaklada i ujedno potaknulo djelovanje većeg broja tuzemnih zaklada u Republici Hrvatskoj. S tim u vezi treba izmijeniti i porezne zakone kako bi se potaknula filantropija i omogućile određene povlastice za davanja za opće dobro.

Zakon o ustanovama

Zakon o ustanovama regulira osnivanje i djelovanje ustanova kao organizacija za trajno obavljanje djelatnosti odgoja i obrazovanja, znanosti, kulture, informiranja, sporta, tjelesne kulture, tehničke kulture, skrbi o djeci, zdravstva, socijalne skrbi, skrbi o invalidima i drugih djelatnosti, ako se ne obavljaju radi stjecanja dobiti. Ustanovu mogu osnovati građani/ke kao fizičke osobe, tako da mogu pripadati među organizacije civilnoga društva, dok javne ustanove uglavnom osnivaju država ili jedinice regionalne i lokalne samouprave.

Zakon o humanitarnoj pomoći

Zakon o humanitarnoj pomoći primjenjuje se na udruge, vjerske zajednice i druge domaće i strane neprofitne pravne osobe kojima je jedan od statutarnih ciljeva pružanje humanitarne pomoći, tzv. "humanitarne organizacije".

Uz navedene zakone koji propisuju osnivanje i djelovanje većeg broja organizacija civilnog društva u općem smislu, postoje također i zakoni koji se odnose na posebne vrste neprofitnih organizacija. Ovdje je važno spomenuti Zakon o političkim strankama, Zakon o vatrogastvu, Zakon o Hrvatskom crvenom križu, Zakon o sportu, Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica i Zakon o radu.

6.3. Propisi koji reguliraju specifičnosti i/ili iznimke u djelovanju i poslovanju organizacija civilnoga društva

Pravni sustav Republike Hrvatske ima također nekoliko zakona i podzakonskih propisa koji uređuju specifičnosti i/ili iznimke u djelovanju i poslovanju organizacija civilnoga društva. Evo nekoliko najvažnijih.

Zakon o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara

Zakon sadrži odredbe kojima je uređena raspodjela prihoda od igara na sreću i nagradnih igara, a čiji su korisnik organizacije civilnoga društva kroz postupke javnih natječaja. Područja djelovanja organizacija civilnoga društva koje prepoznaje Zakon jesu: razvoj sporta, borba protiv droga i svih drugih oblika ovisnosti, socijalna i humanitarna djelatnost, problemi i zadovoljavanje potreba osoba s invaliditetom, tehnička kultura, kultura, izvaninstitucionalna naobrazba i odgoj djece i mladih te razvoj civilnoga društva. *Uredbom o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću* preciznije je razrađen način raspodjele dijela prihoda od igara na sreću.

Zakon i Pravilnik o porezu na dodanu vrijednost

Pravilnik o porezu na dodanu vrijednost propisuje da je plaćanja PDV-a oslobođen privremeni uvoz dobara, koji je oslobođen carine, i konačni uvoz humanitarne pomoći, osim nafte i naftnih derivata, duhana i duhanskih proizvoda, alkohola i alkoholnih pića. Humanitarnom pomoći smatra se uvoz dobara za potrebe humanitarnih organizacija (oprema, potrošni materijal) te donacije dobara kad ih inozemni donatori poklanjaju samo zdravstvenim, obrazovnim, kulturnim, znanstvenim, vjerskim i socijalnim ustanovama, sportskim amaterskim klubovima i tijelima državne, lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i uvoz dobara od strane ovih organizacija, koja se plaćaju iz primljenih inozemnih novčanih donacija.

Zakon o porezu na dobit

Zakon o porezu na dobit uređuje da državne ustanove, ustanove jedinica područne (regionalne) samouprave, ustanove jedinica lokalne samouprave, državni zavodi, vjerske zajednice, političke stranke, sindikati, komore, udruge, umjetničke udruge, dobrovoljna vatrogasna društva, zajednice tehničke kulture, turističke zajednice, sportski klubovi, sportska društva i savezi te zaklade i fundacije nisu obveznici poreza na dobit, osim iznimno, ako ove pravne osobe obavljaju gospodarstvenu djelatnost, a neoporezivanje te djelatnosti bi dovelo do stjecanja neopravdanih povlastica na tržištu. Propisujući rashode koji umanjuju osnovicu poreza na dobit, Zakon utvrđuje da se u rashode poreznog razdoblja uključuju i darovanja u naravi ili novcu, učinjena u tuzemstvu za kulturne, znanstvene, odgojno-obrazovne, zdravstvene, humanitarne, sportske, vjerske, ekološke i druge općekorisne svrhe udrugama i drugim osobama koje navedene djelatnosti obavljaju u skladu s posebnim propisima, do 2 posto prihoda ostvarenog u prethodnoj godini.

Zakon o porezu na dohodak

Uređujući pitanje izdataka za koje obveznik poreza na dohodak može umanjiti poreznu osnovicu, Zakon o porezu na dohodak propisuje da porezni obveznici mogu uvećati osobni odbitak za darovanja dana u tuzemstvu u naravi i u novcu doznačenom na žiro račun, a u kulturne, odgojno-obrazovne, znanstvene, zdravstvene, humanitarne, sportske i vjerske svrhe udrugama i drugim osobama koje te djelatnosti obavljaju u skladu s posebnim propisima, do visine 2 posto primitaka za koje je u prethodnoj godini podnesena godišnja porezna prijava i utvrđen godišnji porez na dohodak.

Carinski zakon

U Carinskom zakonu propisano je da je od plaćanja carine oslobođena roba koja zadovoljava osnovne ljudske potrebe, kao što su hrana, lijekovi, odjeća, posteljina, higijenske potrepštine, koju uvoze registrirane humanitarne organizacije radi besplatne podjele ugroženim osobama i žrtvama prirodnih i drugih katastrofa. Također, plaćanja carina oslobođene su humanitarne organizacije i udruženja slijepih i gluhih odnosno nagluhih osoba, te osoba oboljelih od mišićnih i neuromišićnih oboljenja na specifičnu opremu, uređaje i instrumente, te rezervne dijelove i potrošni materijal za potrebe tih osoba, koji se ne proizvode u zemlji, kao i roba koja je u obliku donacije dana ustanovama u kulturi i drugim neprofitnim pravnim osobama u kulturi, samostalnim umjetnicima ili umjetnicima za obavljanje njihove djelatnosti, a na temelju mišljenja Ministarstva kulture.

Zakon o sudskim pristojbama

Ovim Zakonom propisano je da su od plaćanja pristojbi oslobođene humanitarne organizacije i organizacije koje se bave zaštitom invalida i obitelji poginulih, nestalih i zatočenih u obavljanju humanitarne djelatnosti. Također je utvrđeno da se ovo oslobađanje odnosi i na one humanitarne organizacije za koje to odredi ministar nadležan za rad odnosno za socijalnu skrb.

Zakon o upravnim pristojbama

Sukladno ovom Zakonu, od plaćanja upravnih pristojbi oslobođene su ustanove iz područja predškolskog uzrasta, prosvjete, znanosti, kulture, zaštite kulturne i prirodne baštine, zdravstva, socijalne skrbi, te humanitarne organizacije u obavljanju svoje djelatnosti, kao i organizacije osoba s invaliditetom i slične organizacije u obavljanju svojih djelatnosti.

Na djelovanje organizacija civilnoga društva odnose se i svi ostali pozitivni propisi Republike Hrvatske koji uređuju pojedine dijelove pravnog prometa i obveze svih pravnih osoba, bez naglašavanja razlika u pravnoj prirodi neprofitnih pravnih osoba.

6.4. Dokumenti kojima se uređuju odnosi države i organizacija civilnoga društva

Na djelovanje organizacija civilnoga društva, posebice na odnos državne ili lokalne uprave i samouprave i organizacija civilnoga društva, posredno se primjenjuju sljedeći dokumenti.

Prijedlog Programa suradnje Vlade Republike Hrvatske i nevladinog, neprofitnog sektora u Hrvatskoj

Navedeni prijedlog Programa suradnje kojeg je Vlada RH usvojila 4. siječnja 2001. godine, nije zakonski obvezujući, no predstavlja ključne odrednice za potporu razvitku civilnoga društva, te sadrži daljnje smjernice potrebne za njegovo usvajanje i unaprjeđenje. U njemu se ističu prioriteta u suradnji Vlade Republike Hrvatske i neprofitnog sektora odnosno organizacija civilnog društva; prvenstveno se odnose na povećanje utjecaja organizacija civilnoga društva u kreiranju, provedbi i praćenju javnih politika.

Na temelju prijedloga Programa suradnje, potpisano je oko 15-ak povelja o suradnji gradova i županija s organizacijama civilnoga društva koje djeluju na tim područjima.

U prijedlog Programa treba žurno uvrstiti specifičnosti lokalnih i regionalnih povelja o suradnji i tako pristupiti izradi konačnog teksta Programa suradnje Vlade Republike Hrvatske i nevladinog, neprofitnog sektora u Hrvatskoj kako bi ga Vlada Republike Hrvatske uputila Hrvatskom saboru na usvajanje. Tako bi, nakon višegodišnjeg savjetovanja, imala dokument koji će odrediti hrvatski model odnosa države i civilnoga društva utemeljenog na standardima i vrijednostima zacrtanim u sličnim dokumentima Europske unije.

Nacionalni program Vlade Republike Hrvatske za pristupanje Europskoj uniji

Navedeni Program koji se donosi jednom godišnje, u poglavlju Politički kriteriji izričito se poziva na poticanje daljnjeg razvoja organizacija civilnoga društva i njihova uključivanja u kreiranje, provedbu i praćenje javnih politika. Također se kao temeljni dokument navodi usvojeni prijedlog Programa suradnje Vlade Republike Hrvatske i nevladinog, neprofitnog sektora u Hrvatskoj. Kroz navedeno i kroz praćenje i procjenu provedbe ciljeva zacrtanih u navedenom Programu, jasna je želja Vlade Republike Hrvatske da ojača ulogu organizacija civilnoga društva u promicanju europskih vrijednosti.

Poslovnik Vlade Republike Hrvatske

Poslovníkom Vlade RH uređuje se ustrojstvo i način rada i djelovanja Vlade Republike Hrvatske, posebice način sazivanja i održavanja njenih sjednica. Budući da Vlada o pitanjima iz svog djelokruga raspravlja i odlučuje upravo na sjednicama, Poslovník predstavlja trenutni stupanj mogućnosti sudjelovanja javnosti, pa tako i organizacija civilnoga društva u procesu donošenja odluka.

Naročito je to utvrđeno u dijelu Poslovníka koji govori o obvezi tijela državne uprave da u pripremi prijedloga i mišljenja za Vladu RH prethodno zatraže mišljenja strukovnih udruženjima i udrugama u čiji djelokrug potpadaju pitanja koja su predmet tih prijedloga i mišljenja.

Posebno treba istaknuti da su posljednjih nekoliko godina predstavnici državne uprave i organizacija civilnoga društva zajednički sudjelovali u pripremama i izradi nacрта nekoliko propisa koji će unaprijediti djelovanje organizacija civilnoga društva. Navedene propise potrebno je usvojiti u što kraćem roku kako bi koristi od njihove primjene bile što prije vidljive, a mogući nedostaci što prije uklonjeni.

U Republici Hrvatskoj posljednjih nekoliko godina zamjetna je potreba za usvajanjem novog modela klasifikacije organizacija civilnoga društva. Navedeno je vidljivo iz prakse, s obzirom na to da se organizacije civilnoga društva osnivaju iz raznih razloga, počevši od zaštite vlastitih probitaka i interesa osnivača do zaštite i promicanja vrijednosti zajamčenih Ustavom Republike Hrvatske., Ali isto tako vidljivo je i iz neujednačenosti pravnog okvira, gdje ne postoje sustavni kriteriji dodjele određenog statusa i/ili povlastica organizacijama civilnoga društva. Potrebno je razlikovati dvije kategorije organizacija civilnoga društva, tj. uvesti status organizacijama koje djeluju za opće dobro, odnosno promiču isključivo navedene ustavne vrijednosti. Samo je neke vrste organizacija civilnoga društva pravni okvir sustavno priznao kao organizacije koje djeluju za opće dobro te njihov status uredio u svim ili barem većini relevantnih propisa. Kako bi se stvorio sustav koji će priznati sve organizacije koje djeluju za opće dobro (prema pravnom obliku i prema djelatnostima koje obavljaju) potrebno je u jednom od postojećih ili u novom zakonu utvrditi jedinstveni pojam organizacije koja djeluje za opće dobro i jasno propisati uvjete koje pravna osoba treba ispuniti kako bi mogla steći takav status. Na taj bi se način otklonila mogućnost nejednakog tretmana u odnosu na neprofitne organizacije različitoga pravnog oblika ili različite djelatnosti, kao i pravna nesigurnost, jer bi svaka organizacija znala ispunjava li uvjete za stjecanje povlaštenog statusa ili ne.

Ciljevi

- Uskladiti zakonske i podzakonske propise: horizontalno (jedan propis s drugim) i vertikalno (niži propis s višim)
- Utvrditi potrebu sveobuhvatnog usklađivanja pravnog okvira za djelovanje organizacija civilnoga društva, s posebnim naglaskom na propisima koji se posredno odnose na njihovo djelovanje
- Usvojiti novi model klasifikacije organizacija civilnoga društva tako da se jasno razlikuju organizacije koje obavljaju djelatnost od općeg interesa odnosno koje djeluju za opće (javno) dobro, od organizacija koje su osnovane s ciljem zadovoljavanja potreba svojih članova
- Izmijeniti porezne propise kako bi se određenim povlasticama stimulirala filantropija i kultura davanja za opće dobro
- Donijeti Program suradnje Vlade Republike Hrvatske i nevladinog, neprofitnog sektora u Hrvatskoj uvažavajući specifičnosti lokalnih programa suradnje/povelja o suradnji jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i organizacija civilnoga društva koji djeluju na tom području
- Donijeti Kodeks pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga, kako bi se osigurali jasni uvjeti financiranja programa i projekata udruga i drugih organizacija civilnoga društva, i mjerenje njihova utjecaja na promjene u zajednici postignute projektima financiranim javnim novcem
- Uskladiti pravni okvir, posebice onih propisa koji se posredno odnose na njihovo djelovanje, od radnih odnosa i zaštite na radu, porezne obveze, sudjelovanje u pravnom prometu u tuzemstvu i inozemstvu, do deviznog i kunskog poslovanja

- Napustiti praksu da zakoni koji se odnose na djelovanje organizacija civilnoga društva posebno nabrajaju različite vrste povlastica i kategorije povlaštenih organizacija civilnoga društva jer navedeno, u nedostatku čvrstih kriterija, dovodi do neujednačenosti propisa i izostavljanja određenih vrsta organizacija civilnoga društva
- Unaprijediti zakonski i institucionalni okvir za djelovanje neprofitnih medija s ciljem jačanja demokratizacije i razvoja civilnoga društva

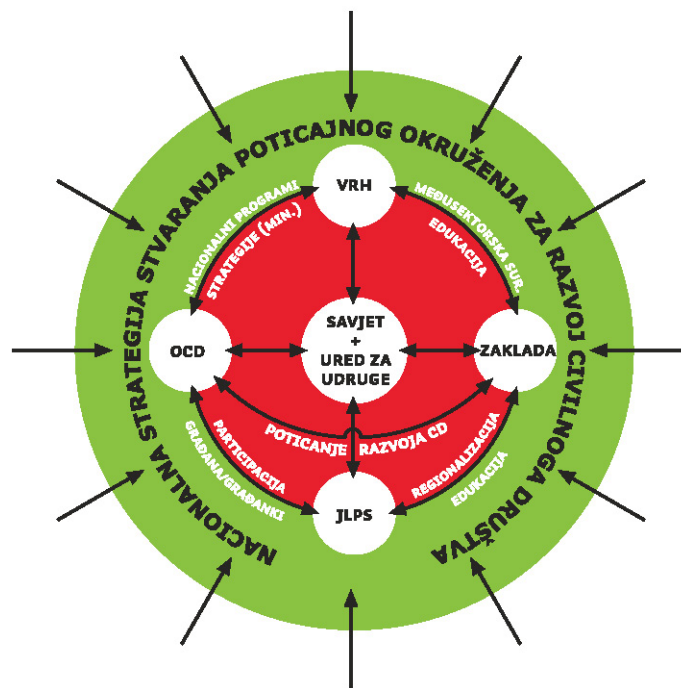
7. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA POTPORU RAZVOJA CIVILNOGA DRUŠTVA

Institucionalni okvir koji podupire razvoj civilnoga društva, ali i međusektorsku suradnju u Hrvatskoj, temelji se na nekoliko bitnih uredbi i zaključaka Vlade Republike Hrvatske, a to su: Uredba o Uredu za udruge od 1. listopada 1998. godine, Odluka o osnivanju Savjeta za razvoj civilnoga društva od 14. ožujka 2002. godine, Zaključak Vlade RH od 18. travnja 2002. godine kojim se uvodi decentralizirani model dodjele financijske potpore projektima i programima udruga i Zaključak od 27. veljače 2003. godine kojim je započeta izrada Nacrta prijedloga Zakona o Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnoga društva.

Decentraliziranim modelom (shema na idućoj stranici) obuhvaćeni su brojni dionici, ali i najvažnije institucije i tijela kao što su: Ured Vlade RH za udruge, Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva i Savjet za razvoj civilnoga društva. Navedene su i osnovne poveznice i aktivnosti pojedinih dionika u decentraliziranom modelu. Iako je navedeni institucionalni okvir važna pretpostavka za razvoj civilnoga društva kao i za demokratizaciju društva u cjelini, ima još prostora za daljnje unaprjeđivanje i usklađivanje njihova djelovanja kako bi se poticao razvoj civilnoga društva.

Osnivanje Savjeta za razvoj civilnoga društva, decentralizacija financijskih sredstava za udruge, s pozicije Ureda za udruge na pozicije proračuna nadležnih tijela državne uprave, uvođenje načela javnosti i odgovornosti u dodjeli i korištenju javnog novca kroz primjenu dobre prakse dodjele financijskih potpora projektima i programima udruga, te osnivanje Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva temeljne su pretpostavke provođenja novog modela organizacijske strukture za poticanje razvoja civilnoga društva u Republici Hrvatskoj.

Savjet za razvoj civilnoga društva Vlade RH i Ured za udruge Vlade RH središnje su institucije tog modela koje na operativnoj razini primjenjuju i promiču vrijednosti prijedloga Programa suradnje Vlade RH i nevladinog, neprofitnog sektora u Hrvatskoj. Svi ostali dionici kao što su tijela državne uprave, organizacije civilnoga društva, Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave u interakciji, od provođenja nacionalnih programa i strategija preko međusektorske suradnje i izobrazbe, regionalnog razvoja i sudjelovanja građana u pripremi i donošenju javnih politika, sudjeluju u osmišljavanju i provođenju osnovnih strateških ciljeva stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva u Hrvatskoj.

Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske

Ured za udruge osnovan je Uredbom o Uredu za udruge 1998. godine radi obavljanja stručnih poslova iz djelokruga Vlade Republike Hrvatske u vezi sa stvaranjem uvjeta za partnerske odnose i međusektorsku suradnju s neprofitnim sektorom, poglavito s udrugama u Republici Hrvatskoj. Ured ima širok raspon mogućeg djelovanja, od suradnje na kreiranju i predlaganju novih zakonskih okvira za djelovanje nevladinog, neprofitnog sektora u Republici Hrvatskoj, praćenja provođenja usvojenog prijedloga Programa suradnje Vlade Republike Hrvatske i nevladinog, neprofitnog sektora u Republici Hrvatskoj te predlaganja poboljšanja tog Programa, do izrade programa, standarda i preporuka za financiranje djelovanja organizacija civilnoga društva iz državnoga proračuna i drugih javnih izvora, kao i iz prepristupnih i strukturnih fondova Europske unije.

Savjet za razvoj civilnoga društva

Savjet za razvoj civilnoga društva osnovan je kao savjetodavno i stručno tijelo Vlade Republike Hrvatske. Djelovanje Savjeta temelji se na Odluci o osnivanju Savjeta za razvoj civilnoga društva kojom je propisano da je zadaća Savjeta praćenje, analiza i evaluacija provedbe Programa suradnje Vlade RH i nevladinog, neprofitnog sektora u Hrvatskoj, strategije razvoja civilnoga društva kao i financijske potpore iz državnog proračuna za projekte i programe udruga. Stručne i administrativne poslove za Savjet obavlja Ured za udruge, a Savjet svoj rad uređuje Poslovníkom.

Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva

Zaklada je osnovana Zakonom o Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnoga društva s temeljnom svrhom promicanja i razvoja civilnoga društva u Republici Hrvatskoj. Zaklada pruža stručnu i financijsku potporu programima koji potiču održivost neprofitnog sektora, međusektorsku suradnju, građanske inicijative, filantropiju, volonterstvo te unaprjeđuju demokratske institucije društva. Zaklada ima svoj Statut i Strategiju kojom detaljnije određuje svoju strukturu i djelovanje, te javnost rada.

Ciljevi

- Definirati zadaće i odnose između Ureda Vlade RH za udruge, Savjeta za razvoj civilnoga društva te Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva
- Izraditi model savjetovanja s organizacijama civilnoga društva koji će se provoditi putem Savjeta za razvoj civilnoga društva kao savjetodavnog tijela Vlade RH o svim pitanjima važnim za razvoj civilnoga društva i međusektorsku suradnju
- Osigurati stalno usavršavanje suradnje i razumijevanja razvoja civilnoga društva u svim tijelima državne uprave te jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave od tijela zaduženih za registraciju organizacija civilnoga društva do tijela uključenih u financiranje i potporu razvoju civilnoga društva

8. SUSTAV FINANCIRANJA POTPORE I RAZVOJA CIVILNOGA DRUŠTVA

Zbog daljnje potpore razvoju civilnoga društva u Hrvatskoj, uz već utvrđene načine i izvore financiranja inicijativa, projekata i programa organizacija civilnoga društva, treba poduzeti dodatne napore za iznalaženje novih inovativnih modela odnosno prilagođavanja onih koji su se pokazali uspješnima u drugim zemljama.

Tri već spomenuta važna dokumenta: prijedlog Programa suradnje Vlade RH i nevladinog, neprofitnog sektora, Zakon o udrugama te Zakon o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara, na izravan način navode potrebu i mogućnosti financiranja projekata i programa organizacija civilnoga društva.

Prijedlog Programa suradnje temelji se na zajedničkim vrijednostima moderne demokracije i vrijednostima građanskih, civilnih inicijativa zasnovanima na društvenoj promjeni, suradnji, solidarnosti, socijalnoj pravdi, transparentnosti, osobnoj moći i odgovornosti, sudjelovanju u odlučivanju, uvažavanju osobnosti, samoorganiziranju, uvažavanju organizacijskih raznolikosti i trajnom učenju. Usmjeren je na stvaranje djelotvornih mjera koje će unaprijediti odnose između Vlade i nevladinog, neprofitnog sektora jer imaju različite uloge i odgovornosti u rješavanju problema i razvoju zajednice u cjelini, a svoje odnose nastoje temeljiti na suradnji, u određenim slučajevima i partnerskom odnosu, te transparentnim sporazumima, međusobnom informiranju i zajedničkom praćenju provođenja usuglašenog Programa suradnje.

Usvajanjem Zakona o udrugama Vlada Republike Hrvatske se člankom 23. obvezala na izradu Kodeksa pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga (u daljnjem tekstu: Kodeks) i njegovo predlaganje Hrvatskome saboru.

A u Zakonu o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara utvrđena je obveza financiranja osam različitih područja djelovanja organizacija civilnoga društva, od razvoja sporta do razvoja civilnoga društva, i to u iznosu 50 posto ukupnoga prihoda od igara na sreću.

8.1. Financiranje inicijativa, projekata i programa organizacija civilnoga društva

Osnivanjem Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge započelo je sustavno razvijanje povjerenja i suradnje Vlade RH i udruga koje djeluju u Hrvatskoj kroz financiranje, savjetovanje i redovno informiranje.

Ured za udruge je u prvoj centraliziranoj fazi (od 1998. do 2003. godine) provedbe Programa dodjele financijskih potpora udrugama financirao ukupno 1997 projekata i programa udruga u ukupnom iznosu od 105.328.942,33 kuna, i to putem javnih natječaja i sustavnog praćenja provedbe financiranih projekata i programa udruga.

Nakon uvođenja decentraliziranog modela u 2003. godini tijela državne uprave i uredi Vlade RH osiguravaju sredstva za financiranje programa/projekata udruga na posebnim pozicijama u proračunima tih tijela državne uprave i ureda Vlade Republike Hrvatske, te na poziciji Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva koja je osnovana zbog poticanja i razvoja civilnoga društva, odnosno financiranja onog dijela projekata i programa udruga koji se odnose na demokratizaciju i razvoj civilnoga društva.

U decentraliziranom modelu, naročito od 2004. godine do danas, iznos sredstava koja su tijela državne uprave, uredi Vlade RH i Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva usmjerili u inicijative, projekte i programe organizacija civilnoga društva, predstavlja više nego dvostruki iznos prethodnog petogodišnjeg razdoblja, što je postignuto u samo dvije godine. Tako je samo u 2005. godini, uz sredstva osigurana u Državnom proračunu za 2005. godinu, u projekte i programe organizacija civilnoga društva uloženo više od 170 milijuna kuna iz dijela prihoda od igara na sreću.

Daljnje unaprjeđivanje financiranja inicijativa, projekata, programa i organizacijskog razvoja organizacija civilnoga društva potrebno je provoditi po načelima prijedloga Kodeksa pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga koji zahtijeva:

- određivanje prioriteta za financiranje
- raspisivanje javnih natječaja
- stručno procjenjivanje i izbor najkvalitetnijih projekata i programa prijavljenih na javne natječaje

- dostavljanje pisanih odgovora svim sudionicima natječaja o odobravanju ili neodobravanju financijske potpore
- javno objavljivanje rezultata natječaja
- sklapanje ugovora o financijskoj potpori
- praćenje i ocjenjivanje provedbe financiranih programa i projekata.

Financiranje programa i projekata organizacija civilnoga društva iz sredstava državnoga proračuna i drugih javnih izvora, uključujući i proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave treba omogućiti na nekoliko razina: kroz višegodišnje ugovore o financiranju općih, javnih potreba u društvu, godišnjim (ili kraćim) projektima i manjim poticajnim financijskim potporama onim građanskim inicijativama koje donose nove ideje i nove modele razvoja ili nove načine rješavanja postojećih problema.

U sustavu dodjele financijskih potpora treba odvojiti i dio sredstava namijenjen institucionalnoj potpori organizacija civilnoga društva, odnosno potpori obavljanja osnovne djelatnosti tih organizacija za koje se procijeni da značajnije pridonose razvoju civilnoga društva ili područja u kojem djeluju.

Dodatne mogućnosti financiranja organizacija civilnoga društva mogle bi se ostvariti uvođenjem poreznih povlastica za djelovanje za opće dobro. Ovakav pristup omogućio bi da se organizacije civilnoga društva koje žele uživati te porezne povlastice, a temeljem utvrđenih kriterija koje su to djelatnosti značajne za opće dobro, mogu registrirati pri tijelima porezne uprave ili drugog za to specijaliziranog tijela.

Ciljevi

- Usvojiti Kodeks pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga
- Pripremiti praktični priručnik za provedbu Kodeksa
- Poticati izobrazbu državnih službenika i službenika u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave vezanu za provedbu odredbi Kodeksa
- Utvrditi postupak odabira članova povjerenstava za procjenu prijavljenih projekata i programa organizacija civilnoga društva na natječajima tijela državne uprave, te postupku procjene i odabira najkvalitetnijih projekata
- Utvrditi mjere za sprječavanje mogućeg sukoba interesa članica i članova povjerenstava za procjenu
- Pripremiti godišnje planove i kalendare raspisivanja javnih natječaja za dodjelu financijske potpore projektima i programima organizacija civilnoga društva
- Izraditi učinkoviti sustav izvještavanja korisnika financijskih potpora o rezultatima provedbe financiranih projekata i programa

- Razmotriti uvođenje prakse u kojoj država ugovara obavljanje društveno korisnih usluga i poslova s organizacijama civilnoga društva postupkom javne nabave, uvažavajući dobru praksu iz Europske unije
- Definirati sustav koji će utvrditi djelovanje za opće dobro te, izmjenom poreznih i drugih relevantnih propisa, omogućiti olakšice organizacijama koje provode djelatnosti za opću dobrobit
- Utvrditi koji su rezultati uvođenja poreznog odbitka od 2 posto na davanja organizacijama civilnoga društva na temelju odgovarajućih analiza u mjerodavnim tijelima, te sukladno dobivenim podacima unaprjeđivati postojeće propise
- Osigurati kvalitetno privlačenje i korištenje fondova EU namijenjenih razvoju civilnoga društva, i to kroz nacionalni sustav upravljanja financijskim potporama iz EU.

8.2. Ugovaranje pružanja javnih usluga s organizacijama civilnoga društva

Od 2002. godine Ured Vlade RH za udruge uveo je novinu u dotadašnji Program dodjele financijskih potpora udrugama otvorivši mogućnost financiranja višegodišnjih programa udruga koji se provode u područjima socijalne skrbi, zaštite zdravlja i izvaninstitucionalnog obrazovanja.

Na taj način financiran je 131 program na razdoblje od tri godine, čime je prvi put sustavno ugovoreno pružanje dijela javnih usluga u području socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja s organizacijama civilnoga društva.

S obzirom na važnost decentralizacije i deetatizacije onih javnih usluga koje država više ne može pružati, i dobru praksu koja je u tom području razvijena u Europskoj uniji, Vlada Republike Hrvatske ugovorila je s Europskom komisijom financiranje projekta u okviru CARDS 2002 programa vezanog uz dodjelu financijskih potpora neprofitnim organizacijama koje provode programe u socijalnoj skrbi, zaštiti zdravlja i izvaninstitucionalnom obrazovanju. Tako je osigurana dodatna potpora kontinuitetu višegodišnjih potpora neprofitnim organizacijama koje je financirala država, uključenost relevantnih tijela državne uprave i korištenje iskustava ugovaranja pružanja javnih usluga s neprofitnim organizacijama u pripremi i provođenju reformi sektora socijalne zaštite, zdravstva i obrazovanja.

Uz dodjelu financijskih potpora organizacijama civilnoga društva za inicijative i kraće projekte, ugovaranje pružanja javnih usluga omogućuje dugoročniju i sustavniju suradnju i nadopunjavanje javnog i neprofitnog sektora. Pridonosi racionalnijem korištenju javnog novca za rješavanje problema od socijalne isključenosti i borbe protiv siromaštva do očuvanja prirode i okoliša, kulture i održivog razvoja.

Ciljevi

- U provedbi reformi socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja te drugih područja uključiti organizacije civilnoga društva kao pružatelje usluga u tim područjima te u tu svrhu izmijeniti potrebne propise
- Izraditi standarde, prioritete i mjerila za kvalitetno socijalno ugovaranje, odnosno ugovaranje pružanja javnih usluga s organizacijama civilnoga društva

8.3. Razvoj socijalne ekonomije i neprofitnog poduzetništva

Socijalna ekonomija (prema nekim autorima „solidarna ekonomija“) obuhvaća široku lepezu ekonomskih aktivnosti između tržišta, države i netržišnog sektora (tradicionalne aktivnosti obiteljskog i susjedskog pomaganja) radi ostvarivanja određenih socijalnih i ekonomskih pogodnosti za građane. Dohodovne aktivnosti socijalne ekonomije utemeljene su na solidarnosti i razvojnoj održivosti, a ne na profitu (koji dominira tržištem), ili pak na redistribuciji (kojom se služi država). Da bi neka gospodarska aktivnost imala obilježje socijalne ekonomije, treba istovremeno imati sve tri bitne odrednice: socijalnu (udružiti se), ekonomsku (poduzeti) i političku (ostvariti nešto novo i „dručkije“).

Nositelji socijalne ekonomije:

- poduzeća koja nisu vođena interesima kapitala, nego uz ekonomske stvaraju i socijalne učinke
- predstavnici civilnoga društva koji se udružuju da bi stvarali poduzeća koje će zadovoljiti temeljne potrebe ciljanih socijalnih skupina ili zajednica

Istovremeno, socijalnu ekonomiju označavaju:

- strukture i pravila sudioničkog odlučivanja, prema kojima se moć ne raspoređuje ovisno o visini uloženog kapitala
- kolektivne aktivnosti usmjerene na proizvodnju dobara i usluga, koje se razvijaju međusobnom suradnjom svih sudionika u procesu stvaranja dohotka

Socijalna ekonomija prema tome označava vrlo široko područje djelovanja različitih sudionika društva (javni, poslovni i civilni sektor) usmjereno na unaprjeđivanje ekonomske i socijalne dobrobiti ljudi u manje razvijenim lokalnim zajednicama.

Društvo budućnosti (koje je održivo, ili za budućnost sposobno društvo), za razliku od tzv. razvijenoga kapitalističkog, tj. vlasničko-potrošačkoga društva, sukob interesa između rada i kapitala zamjenjuje ujedinjavanjem interesa tih dviju pokretačkih snaga razvoja. U skladu s Lisabonskom deklaracijom, Europska unija stavlja veliki naglasak upravo na tržišno gospodarstvo pod socijalno prihvatljivim okvirnim uvjetima i uz poštivanje propisa o očuvanju okoliša.

U okviru socijalne ekonomije, socijalno ili neprofitno poduzetništvo javlja se u različitim oblicima i kroz različite subjekte stjecanja dohotka nastojeći istovremeno ostvariti ekonomske, socijalne i ekološke učinke. Socijalno poduzetništvo predstavlja praktičnu razinu ideje socijalne ekonomije. Prema definiciji, svako poduzetništvo želi stvaranje nove vrijednosti, dakle dohotka. Kada govorimo o neprofitnom ili socijalnom poduzetništvu, onda je ponovno riječ o stvaranju nove vrijednosti, ali ne isključivo dohotka. Nova vrijednost može se očitovati i kroz socijalne ciljeve, kao što su održivost neprofitne organizacije, stvaranje novih radnih mjesta, zapošljavanje marginaliziranih skupina, i sl. No, pored dodane socijalne vrijednosti, osnovna razlika između profitnog i neprofitnog poduzetništva je u načinu raspodjele dohotka.

Neprofitno poduzetništvo želi stvoriti dohodak koji će organizacija usmjeriti na ostvarenje misije zbog koje je i osnovana. Kod neprofitnih organizacija u konačnici nema raspodjele dobiti vlasnicima, osnivačima, voditeljima ili osobama koje su novac zaradile. Odlukom upravnog tijela organizacije, novac se usmjerava u programske aktivnosti ili češće u pokrivanje operativnih troškova poslovanja.

Ovdje, dakako, treba razlikovati dvije osnovne razine neprofitnog poduzetništva:

a) Dohodovna djelatnost (*Income Generating Activity*)

Neprofitna organizacija ostvaruje prihod iz gospodarske djelatnosti koji se usmjerava u programske aktivnosti i/ili osiguravanje operativnih troškova. Jedan od osnovnih motiva za pokretanje poduzetničke aktivnosti neke neprofitne organizacije bilo bi stvaranje dohotka, odnosno slobodnih sredstava, fonda kojim organizacija može neovisno o donatorima pokrivati troškove poslovanja i samostalno usmjeravati sredstva u željene programske aktivnosti u skladu s misijom organizacije. Neprofitna organizacija pomoću neprofitnog poduzetništva nastoji ostvariti vlastitu održivost, kako bi se mogla baviti aktivnostima zbog kojih je osnovana.

Neki oblici samostalnog stjecanja dohotka u neprofitnim organizacijama su članarina, prodaja proizvoda (rukotvorine, knjige, ekoproizvodi), naplaćivanje usluga iz područja djelovanja (pravne, psiho-socijalne i dr.), iznajmljivanje prostora i opreme, prihodi od kamata te intelektualnog vlasništva (prava, licencije, patenti).

b) Socijalno zapošljavanje (*Micro-Enterprise Initiative / Social Employment*)

Neprofitna organizacija samostalno ili u partnerstvu pokreće program socijalnog zapošljavanja članova lokalne zajednice tako što:

- osigurava tehničku i/ili financijsku pomoć korisnicima za pokretanje vlastite djelatnosti (obrt, zadruga ili poduzeće)
- osniva poduzeće ili zadrugu čiji je osnovni cilj zapošljavanje što većeg broja socijalno ugroženog ili teško zapošljivog stanovništva

Razina socijalnog zapošljavanja puno je zahtjevnija; traži dodatne kapacitete (prije svega ljudske), dobro poznavanje tržišta, upravljanje resursima i svakako dobru utemeljenost i podršku u lokalnoj zajednici.

Često se čuje pitanje mogu li i organizacije civilnoga društva obavljati gospodarsku djelatnost. Zakoni i pozitivni propisi Republike Hrvatske neprofitnim organizacijama omogućuju bavljenje dohodovnom, odnosno gospodarskom djelatnošću. Organizacija može raditi sve što nije zakonom zabranjeno i za što ima registriranu djelatnost, sukladno ciljevima osnivanja. Isto tako, neprofitna organizacija može osnivati gospodarske subjekte i biti vlasnik ili suvlasnik poduzeća ili zadruga.

Dilema nastaje zbog nedorečenosti zakona i propisa pa je ovdje potrebno razmotriti osnovne kriterije prema kojima se, ne samo u Hrvatskoj nego i u ostalim relevantnim državama, određuje neprofitabilnost organizacije koja se bavi stjecanjem dohotka. Dakle, neprofitni status određuje se na temelju:

- svrhe postojanja i djelovanja
- namjene prihoda

Oba kriterija idu u prilog obavljanja gospodarske djelatnosti, odnosno samostalnom stjecanju dohotka namijenjenom zadovoljavanju nekog javnog interesa. Jer, prihod je izvor financiranja neprofitne organizacije i na taj način se sredstva ostvarena iz gospodarske djelatnosti izravno usmjeravaju za zadovoljavanje potreba od javnog interesa. Prema drugom kriteriju, ostavljen je prostor da poduzeće isto tako dobije status neprofitne organizacije, pod uvjetom da se cjelokupan prihod namijeni nekom javnom interesu.

Kako bi se izbjegle sive zone poslovanja za poduzeća, udruge ili ustanove, zakonodavci nekih zemalja, pa tako i Hrvatske, uvode i dodatni kriterij: određuju visinu prihoda od gospodarske djelatnosti nakon koje pravna soba ulazi u sustav PDV-a. U Hrvatskoj je taj limit 85.000,00 kuna, odnosno, iznad ovog iznosa udruga ulazi u sustav PDV-a.

Isto načelo primjenjivo je i kod kriterija svrhe postojanja: organizacija koja više od 50 posto svojih prihoda dobiva od gospodarske djelatnosti, trebala bi osnovati trgovačko društvo i na taj način odvojiti profitno i neprofitno poslovanje.

I na kraju, važno je istaknuti kako u okviru Europske unije ne postoje ni jednoznačno određenje niti jedinstveni standardi za socijalno poduzetništvo. No, u većini zemalja EU socijalno poduzetništvo je dobrodošlo; ono je dopušteno uz ograničenja u načinu raspodjele dobiti (Italija, Nizozemska, Portugal) i uglavnom se odnosi na manji dio prihoda i na bavljenje isključivo aktivnostima vezanima uz misiju organizacije (Finska, Njemačka, Luxemburg). Nije dopušteno u Francuskoj i Švedskoj, a gotovo bez ograničenja i prilično liberalno odvija se u Irskoj.

U zemljama tranzicije (Češka, Slovačka, Mađarska, Slovenija) već petnaestak godina razvijaju se primjeri dobre prakse, iako u nepotpuno definiranim zakonskim okvirima.

Izgradnja socijalne ekonomije i stvaranje uvjeta za socijalno poduzetništvo izvrsna je prilika za stvaranje višestrukih pozitivnih učinaka, ekonomskih i socijalnih. Upravo neprofitno poduzetništvo može biti jedan od načina ublažavanja posljedica nezaposlenosti, naročito teško zapošljivih kategorija stanovništva.

Ciljevi

- Poticati programe socijalnog poduzetništva, socijalne ekonomije i socijalnog zapošljavanja stvarajući poticajni zakonodavni i porezni okvir za poduzeća i neprofitne organizacije
- Razviti mjere sustavnog praćenja učinaka i procjene uspješnosti ulaganja u neprofitno poduzetništvo u odnosu na ekonomske i socijalne učinke
- Predložiti subjekte koji mogu biti nositelji programa socijalnog zapošljavanja, te koji bi na temelju određenih uvjeta mogli ostvarivati određene olakšice u poslovanju

- Sustavno raditi na razvijanju mjera za izgradnju kapaciteta i infrastrukturne podrške za sve subjekte socijalnog poduzetništva
- Razvijati središta podrške za socijalno poduzetništvo te razvijati regionalne i nacionalne forume za socijalno poduzetništvo
- Razmotriti mogućnost da se osigura financijska sredstva podrške za početna ulaganja u socijalno poduzetništvo i za održivost u kasnijim razvojnim fazama poduzetničkog poslovanja
- Poticati profitni sektor da se aktivnije uključuje u programe socijalnog zapošljavanja, kako kroz programe sufinanciranja programa neprofitnog poduzetništva, tako i osiguravanjem pristupa tržištu te pružanjem mentorskih usluga organizacijama koje se bave neprofitnim poduzetništvom
- Poticati zajedničke programe socijalnog zapošljavanja javnog, poslovnog i neprofitnog sektora na lokalnim razinama kroz javno-privatno partnerstvo
- Osigurati posebne porezne uvjete za programe neprofitnog poduzetništva
- Izračunati i uključiti ekonomske pokazatelje socijalne ekonomije u izračun BDP-a
- Poticati umrežavanje sa srodnim organizacijama u Europi i svijetu

8.4. Poticajno okruženje za daljnji razvoj društvene odgovornosti poduzeća i javno privatnih partnerstva

Izazov koji stoji pred svim organizacijama civilnoga društva u svijetu, pa tako i onima u Hrvatskoj, svakako je okrupnjavanje privatnog novca. Naime, smanjivat će se dosadašnji izvori financiranja, prvenstveno iz inozemnih i multinacionalnih, vladinih i nevladinih organizacija, a ni državni proračun na dulji rok neće više biti stabilan izvor prihoda. I zbog toga će donacije i sredstva iz privatnog sektora, bilo da je riječ o pojedincima ili poslovnim subjektima, biti strateški izvor financiranja programa i projekata organizacija civilnoga društva u budućnosti. Da bi se to postiglo, već sada treba pripremiti prilagodbu i sustava financiranja i poreznog sustava.

U globalnim razmjerima, događaju se znatni pomaci u podjeli uloga i odgovornosti među sektorima. Sve je izraženiji trend da poslovni sektor preuzima dio posla i odgovornosti javnog sektora. Tako tvrtke, od velikih korporacija do malih i srednjih poduzeća, vraćaju društvu kroz društveno odgovorno poslovanje te ulaganjima u razvoj i jačanje lokalne zajednice. Poslovni sektor stoga dio novca za ublažavanje nezaposlenosti i socijalne isključenosti usmjerava razvojnim organizacijama, manji dio izravno lokalnim udrugama, a sve većim dijelom pokreće vlastite razvojne programe. Dakle, poslovni sektor preuzima dio posla javnog i neprofitnog sektora razvijajući programe socijalnog zapošljavanja ili neprofitnog poduzetništva.

Najbolji primjeri govore o partnerstvu između sva tri sektora i razvoju javno-privatnih partnerstva, pri čemu treba voditi računa o tome da privatni partner može biti i profitni i neprofitni pravni subjekt. No, bez obzira na to tko je nositelj programa socijalnog zapošljavanja, jasno je načelo dvostrukog dobitka: ostvariti što veći prihod koji se u cijelosti usmjerava za ublažavanje socijalnih problema ili u razne razvojne programe.

Glede stvaranja povoljnijeg financijskog okvira za razvoj civilnoga društva, nužno je znatnije uključivanje privatnog, profitnog sektora u financiranje projekata i programa organizacija civilnoga društva. Prema iskustvu najboljih svjetskih praksi, potrebno je uvesti veće porezne olakšice za gospodarske subjekte koji dio svog profita doniraju neprofitnom sektoru, te promijeniti način izračuna olakšice. Za sada postoji samo poticaj gospodarskih subjekata na financiranje kulturnih, znanstvenih, odgojno-obrazovnih, zdravstvenih, humanitarnih, sportskih, vjerskih programa, tako da je vrijednost darovanja za koje se umanjuje porezna osnovica ograničena na najviše 2 posto prihoda ostvarenog u prethodnoj godini, a to umanjenje je najviše do visine iznosa koji preostane nakon umanjenja dobiti za prihode od dividendi i udjela u dobiti, te troškova amortizacije.

Poticajne modele angažiranja profitnog sektora za ulaganje u programe i projekte organizacija civilnoga društva potrebno je ojačati i klasifikacijom djelatnosti za opću dobrobit; tako bi porezna uprava mogla pratiti učinak poreznih olakšica i drugih oblika društvenog odgovornog ponašanja poduzeća na programe koji doprinose razvoju socijalne kohezije i održivom razvoju zajednice u Republici Hrvatskoj.

Ciljevi

- Osmisliti i potaknuti učinkovitu provedbu cjelovitog programa poticaja (poreznih i drugih) za razvoj društveno odgovornog poslovanja profitnog sektora, zbog ulaganja sredstava u programe razvoja socijalne kohezije i održivog razvoja
- Poticati i osigurati podršku za razvoj javno-privatnog partnerstva i s neprofitnim organizacijama
- Pratiti i analizirati učinke poreznih i drugih olakšica o izdvajanju profitnog sektora u programe koji doprinose razvoju socijalne kohezije i održivom razvoju zajednica, te financiranja programa organizacija civilnoga društva.

9. REGIONALNI RAZVOJ

Postojeće i rastuće regionalne nejednakosti teret su i izazov državi i svim lokalnim i regionalnim dionicima. S jedne strane, država vrlo velikim izdvajanjima iz državnog proračuna i mnogim fiskalnim poticajima i olakšicama utječe na smanjenje razlika između razvijenih i manje razvijenih regija. S druge strane, lokalni i regionalni dionici na svojoj razini uz ne uvijek dostatne mogućnosti i prilike utječu na pokretanje i ubrzanje razvoja svojih regija. Razlike od županije do županije u velikoj mjeri ovise o njihovim financijskim sredstvima. Na županijskoj i lokalnoj razini, gdje je u različitim sektorima i došlo do povećanja broja različitih razvojnih institucija, ne postoji institucionalna infrastruktura koja bi im jamčila djelovanje u integriranom kontekstu.

Iz navedenoga je vidljivo da je za održiv razvoj svih hrvatskih regija (županija) potreban pristup u kojem će sve zainteresirane strane preuzeti odgovornost i zajednički doprinijeti društveno-gospodarskom razvoju.

Prateći neuravnotežen razvoj hrvatskih regija općenito, nailazimo i na neujednačenost u razvoju civilnoga društva u pojedinim regijama. Ovo se uglavnom odnosi na nedovoljnu razvijenost kapaciteta lokalne i regionalne samouprave da adekvatno prati angažman i rad organizacija civilnoga društva, ali i na nedovoljne kapacitete organizacija civilnoga društva i nedostatne informacije o mogućnostima razvoja i financiranja.

Trenutačno ne postoji cjelovit, strateški određen, a ni operativan sustav koji bi organizacijama civilnoga društva omogućio da kao ravnopravan partner sudjeluju i doprinose razvoju svojih lokalnih sredina i regija. To se u jednakoj mjeri odnosi i na sustav financiranja, i na sustav odlučivanja i upravljanja razvojem.

Gospodarska razvijenost određene regije svakako utječe na razvoj civilnoga društva, ali nije nužno u pozitivnoj korelaciji. Naime, neke gospodarski razvijene županije, općine i gradovi nemaju dobro razvijene sustave podrške organizacijama civilnoga društva, ni modele za suradnju s civilnim društvom, iako često kreću u tome smjeru prije nego slabije gospodarski razvijene regije.

U pripremanju povoljnijeg okružja za razvoj civilnoga društva, prvenstvena uloga državnih tijela je stvaranje administrativnog okvira na lokalnoj i nacionalnoj razini koji će osigurati kontinuirano praćenje potreba organizacija civilnoga društva, pravovremeno uključivanje civilnoga društva u operativne razvojne programe, zajedničko planiranje proračuna namijenjenog razvoju zajednica, pa tako i programima organizacija civilnoga društva.

Pitanja odnosa regionalne i lokalne samouprave i civilnoga društva trenutno su manje zastupljena od pitanja financiranja udruga, iako i tu još uvijek ima prostora za ujednačenje prakse lokalne i područne (regionalne) samouprave u jedinstvenom i transparentom postupku financiranja udruga, pri čemu se prije svega misli na obvezu provedbe javnih natječaja za programe i projekte udruga. Druga pitanja, kao što su praćenje potreba organizacija civilnoga društva, uključivanje u razvojno planiranje i provedbu programa, a posebno planiranje javnih proračuna, još uvijek nemaju adekvatnu institucionalnu podlogu.

Pomak na tom planu učinjen je u županijama gdje postoje regionalni operativni planovi (ROP). Osam županija prilikom izrade Regionalnih operativnih planova (ROP-a, odnosno županijskih razvojnih strategija) od samih početaka uključivale su predstavnike civilnoga društva u rad županijskih partnerstva koja su davala preporuke županijama o strateškim prioritetima te prioritetnim razvojnim projektima. Kasnije se taj proces proširio i na ostale županije. Kako u vrijeme izrade ROP-ova nije postojala Nacionalna strategija regionalnog razvoja, županijska partnerstva dobila su oblik savjetodavnih tijela županije temeljem odredbe Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi. Ona, naime, daje ovlasti predstavničkom tijelu jedinica lokalne samouprave za osnivanje stalnih ili povremenih povjerenstva i drugih radnih tijela zbog pripreme odluka iz njegova djelokruga.

Tijekom 2005. godine Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka stručnjake za regionalni razvoj uključilo je širok krug predstavnika zainteresirane javnosti, što znači i predstavnike organizacija civilnoga društva u izradu Nacrta prijedloga Nacionalne strategije za regionalni razvoj RH i Nacrta prijedloga zakona o regionalnom razvoju, koji su bili aktivno uključeni.

Strategija regionalnog razvoja RH uvodi i promiče koncept partnerstva kao osnove za razvoj. Partnerstvo u kojem državna uprava, privatni sektor i civilno društvo imaju ravnopravnu ulogu u planiranju i upravljanju razvojem, kao i odgovornost za uspostavljanje dijaloga i dostizanje konsenzusa.

Županijska razvojna partnerstva imaju jednak broj predstavnika lokalne/regionalne uprave i samouprave, poslovnoga sektora i civilnoga društva. Cilj osnivanja i rada partnerstva je višestruk:

- Jačati i izgrađivati kapacitete i sposobnosti na lokalnoj i regionalnoj razini radi poticanja i ubrzavanja društveno-gospodarskog razvoja
- Uspostavljati integrirani pristup razvoju kroz uočavanje i prihvaćanje raznolikih perspektiva različitih partnera te korištenje njihovih potencijala. Takav pristup omogućava svim članovima zajednice sudjelovanje u dostizanju konsenzusa oko razvojnih prioriteta nekog područja (npr. županije, općine i sl.)
- Osposobljavati sve dionike da postanu «zastupnici razvoja» svog područja te da, npr. u slučaju provedbe Regionalnih operativnih programa, prate i nadgledaju provedbu zajednički odabranih i odobrenih projekata.

Županijske razvojne agencije su agencije u vlasništvu županije, gradova i općina, a moguće i udruga i privatnih poslovnih subjekata, s osnovnom zadaćom pripreme strateških dokumenata razvoja.

Važno je istaknuti da će Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva kroz započeti pilot Program decentralizacije financijskih potpora i regionalnog razvoja civilnoga društva na lokalnoj i regionalnoj razini, osnaživati daljnje jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva na lokalnoj i regionalnoj razini; uvažavajući postojeće i potičući nastajanje i razvoj programa potpore organizacijama civilnoga društva, što će zasigurno pomoći usklađivanju regionalnog razvoja civilnoga društva u Hrvatskoj.

Ciljevi

- Održati i unaprijediti dobru praksu sudjelovanja predstavnika organizacija civilnoga društva u županijskim razvojnim partnerstvima
- Primijeniti načela Kodeksa pozitivne prakse i standarda za financiranje programa organizacija civilnoga društva u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave
- Podržati i kroz javne natječaje dodatno ojačati postojeće strukture, organizacije i programe koji pružaju potporu razvoju kapaciteta organizacija civilnoga društva na lokalnoj i regionalnoj razini

- U suradnji s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te organizacijama i programima za potporu razvoju civilnoga društva izraditi i provesti programe decentralizacije financijskih sredstava za financiranje inicijativa, projekata i programa organizacija civilnoga društva na lokalnoj i regionalnoj razini
- Predložiti kao prioritete, u nacionalnim programima dodjele financijskih potpora organizacijama civilnoga društva, one hrvatske regije u kojima je potrebno ojačati razvoj organizacija, njihovih programa, međusektorske suradnje i socijalne kohezije, kao preduvjete društvenog i gospodarskog razvoja tih područja Hrvatske
- Uključivati organizacije civilnoga društva u planiranje gospodarskog i društvenog razvoja, operativnih godišnjih planova i proračuna kako bi se jasnije planiralo korištenje nacionalnih i EU fondova namijenjenih regionalnom razvoju
- Osmisliti način sufinanciranja kvalitetnih razvojnih regionalnih programa kako bi se zadovoljili osnovni tehnički predujeti za dobivanje sredstava iz EU fondova
- Stvarati uvjete i mogućnosti za veće uključivanje privatnog profitnog sektora u financiranje projekata i programa organizacija civilnoga društva
- Omogućiti izobrazbu i usavršavanje službenika u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave o modelima međusektorske suradnje putem programa Europskog centra za međusektorska partnerstva u Zadru i Akademiji za lokalnu demokraciju.

10. RAZVOJ VOLONTERSTVA, FILANTROPIJE I ZAKLADNIŠTVA

Pojam filantropije označava potrebu za dobrotvornim djelovanjem. U kontekstu civilnog društva, filantropija je dobrovoljni individualni čin ili grupno davanje zbog općeg dobra i dobrobiti ljudi – darivanje rada ili sredstava fizičke ili pravne osobe kojem svrha nije ostvarivanje neposredne koristi za davatelje, već ulaganje u zajedničke interese ili interese drugih. Pretpostavke za razvoj filantropije su akumulirano financijsko bogatstvo, povoljno pravno i porezno okružje, te postojanje korisnika. Sekundarne pretpostavke uključuju tržišnu ekonomiju, društveno prihvaćanje nejednake raspodjele dobara, kritični stupanj povjerenja u društvu, te tradiciju filantropije. Neki od najvažnijih čimbenika za razvoj filantropije u zajednici su povjerenje u društvu, postojanje tradicije davanja, aktivni građanski i ljudski potencijali, relativno imućna zajednica, prepoznavanje filantropskih institucija i povjerenje u njih, mogućnost mobiliziranja podrške zajednice, te podrška državnih institucija.

Organizirano filantropsko djelovanje u Republici Hrvatskoj odvija se kroz volonterski rad, zakladništvo, te filantropsko djelovanje humanitarnih organizacija, javnih humanitarnih akcija i poslovnih subjekata.

10.1. Razvoj volonterstva u Hrvatskoj

Definicija pojma «volontiranje» u zemljama EU kreće se od „aktivnosti koja zahtijeva korištenje vremena bez naknade“ preko „osobne spontane aktivnosti“ do „dobrovoljnog rada“. Bez obzira na različite tradicije i kulturološke prilike, volontiranje se dakle može definirati kao aktivnost koja se poduzima po slobodnoj volji, korisna je drugima i osobi koja se njome bavi, a nije prvenstveno motivirana financijskim postignućem.

Volonterstvo kao dobrovoljno pružanje usluga ima svoju dugu i raširenu tradiciju u hrvatskom društvu i povremeno preuzima ključnu ulogu u kriznim situacijama. Organizacije civilnoga društva temelje znatan dio svoga rada na volonterskim uslugama, ali volonteri sudjeluju i u djelatnostima drugih organizacija.

U posljednjih šesnaest godina, u Hrvatskoj su provedena tek četiri istraživačka projekta koja su za predmet istraživanja imala iskustva vezana uz volonterski rad.

Rezultati ovih istraživanja pokazuju da načelno postoji pozitivno stajalište prema volontiranju, no istovremeno ispitanici smatraju da njihovo okruženje ima negativno stajalište. Nadalje, pozitivno stajalište prema volontiranju ima ozbiljnih problema u aktualizaciji samog čina volontiranja, na što ukazuju rezultati dvaju istraživanja prema kojima manje od 5 posto, prema istraživanju nacionalne zaklade, odnosno 10,7 posto građana Hrvatske, prema istraživanju Instituta “Ivo Pilar”, volontira. Građani ne volontiraju zbog materijalne situacije, krize vrijednosti, nedovoljne informiranosti. Osim pozitivnih stajališta i općenito slabog sudjelovanja građana u volonterskim aktivnostima, jedan od ključnih nalaza istraživanja čine podaci o slaboj učestalosti volonterskog angažmana volontera (nekoliko puta godišnje nasuprot npr. 3,5 sata tjedno kod američkih tinejdžera), kao i trend negativnog odnosa mlade populacije prema vrijednostima volonterskog rada.

Unatoč slabom istraživačkom okviru koji ne otvara prostor potankom definiranju sadašnjeg stanja volonterstva u Hrvatskoj, valja napomenuti kako se, radi što veće promidžbe i razvoja volonterstva, u Hrvatskoj tijekom proteklih godina uspostavljaju različiti mehanizmi te se pokušava uspostaviti adekvatna struktura koja će omogućiti veću uključenost svih zainteresiranih građana u različite inicijative za dobrobit zajednica u kojima žive. Uspostava mjera krenula je u nekoliko smjerova: (I) prema stvaranju preduvjeta za povoljno pravno okruženje za volontersko djelovanje, (II) stvaranju prepoznatljivih okvira za promociju i razvoj volonterstva, (III) jačanju kapaciteta volonterskih centara.

UN-ovo proglašavanje 2001. godine Međunarodnom godinom volontera bio je značajan poticaj različitim institucijama na nacionalnoj i regionalnoj razini za pokretanje inicijativa i aktivnosti usmjerenih na razvoj volonterstva u Hrvatskoj. Tijekom iste godine na inicijativu Ureda Vlade RH za udruge osnovan je Nacionalni odbor za razvoj volonterstva (sastavljen od 23 predstavnika/ica javnog, poslovnog i neprofitnog sektora) kao radno tijelo Savjeta za razvoj civilnoga društva. Rad Nacionalnog odbora za razvoj volonterstva bio je usredotočen na tri glavna područja: promicanje volonterstva, poticanje izrade zakonodavnog okvira za razvoj volonterstva te potporu razvoju volonterstva. Odbor je radio i na pripremi zakona o volonterskom radu, kojeg je tijekom 2004. preuzelo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti kao nositelj izrade tog zakona.

Kada se govori o stvaranju prepoznatljivih okvira za promociju i razvoj volonterstva, važna su nastojanja Ureda za udruge Vlade RH i kasnije Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva koji su organizirali i podržali promociju volonterstva u Međunarodnoj godini volontera kroz dvije nacionalne konferencije o volonterstvu (Cavtat, 2004. i Trogir, 2005.), i pomogli održavanje međunarodne VolontEurope konferencije (Cavtat, 2004.) te obilježavanje Međunarodnog dana volontera u velikom broju gradova i općina diljem Hrvatske.

Kontinuirani doprinos volonterstvu od kraja devedesetih daju volonterski centri u četiri najveća grada (Zagreb, Split, Rijeka i Osijek). Osnovna im je svrha promicanje i razvoj volonterskog rada na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, izobrazba članova udruga i volontera te senzibilizacija javnosti za vrijednosti volontiranja.

Niz je volonterskih inicijativa i projekata koji volonterstvo promiču u lokalnim zajednicama, ali i šire, kao što je slučaj s Volonterskim danima koji se od 1998. godine tradicionalno održavaju u Splitu.

U Hrvatskoj je aktivan i veliki broj organizacija koje djeluju isključivo na volonterskoj osnovi, ali i onih koji sustavno razvijaju svoje volonterske programe. Među njima su mreže koje tradicionalno rade na poticanju volonterstva kao što su Hrvatski crveni križ, izviđači, vatrogasci i organizacije čije se volontiranje usmjerava na druga specifična područja djelatnosti.

Izostanak pravne regulacije volonterstva u praksi europskih zemalja pokazao se problematičnim te izrazito destimulirao volontiranje i olakšavao njegovu zlouporabu. Zemlje članice EU prepoznale su važnost pravnog reguliranja volonterstva. Njemačka je tako zakon kojim se promiče dobrovoljni društveni rad donijela još 1964. godine. Tijekom posljednjih godina znatan broj država (Španjolska 1996., Portugal 1998., Brazil 1998., Francuska 2001., Italija 1991., SAD 1997. i 2001., a nakon toga i Poljska, Češka, Mađarska, Slovenija) odlučio je regulirati pitanje volontiranja i kroz nacionalna zakonodavstva i kroz međunarodne sporazume i akte.

Svim zemljama koje su donijele zakon o volontiranju zajedničko je propisivanje sljedećih prava:

- promicanje volonterstva kao aktivnosti od općeg društvenog značaja,
- omogućavanje trajnog i transnacionalnog volonterstva mladih,
- osiguranje naknade troškova koji nastaju volontiranjem,
- omogućavanje osiguranja od ozljede,
- definiranje prava i donošenje etičkog kodeksa volontera.

Analiza postojećeg pravnog okvira za volontiranje u Republici Hrvatskoj poziva se na odredbe Zakona o radu, Zakona o obveznim odnosima, Pravilnika o porezu na dohodak, Zakona o mirovinskom osiguranju, Zakona o zdravstvenom osiguranju te Zakona o zapošljavanju stranaca, koji volonterski rad uglavnom tretiraju u kontekstu volontiranja pripravnika u ustanovama. Zakon o socijalnoj skrbi dodatno navodi obvezu razvijanja volonterskog rada vezanu uz centre socijalne skrbi.

Postojeći pravni okvir za volontiranje dotiče samo pojedine njegove aspekte, čime otežava rašireniju praksu volontiranja koje se obično tolerira, ali ne i stimulira. Organizatorima volonterskih akcija teško je definirati odnos s volonterima, uskladiti se s fiskalnim propisima kad nadoknađuju troškove ili stimuliraju volonterski rad. Moguća su rješenja (prema navedenoj Analizi) tumačenje postojećih zakona u korist volontiranja, i zakonodavna intervencija. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti prihvatilo je zakonodavnu intervenciju kao kvalitetnije rješenje, i iniciralo izradu Zakona o volonterskom radu iza koje slijede i prilagodbe dugih propisa.

Usvajanjem zakona o volonterskom radu pojasnit će se definicija volontera i volontiranja, odnos korisnika i pružatelja volonterskih usluga, naknade troškova, osiguranja, oporezivanje, i druga pitanja.

Ciljevi

- Usvojiti zakon o volontiranju (ili volonterskom radu) kojim će se jasnije odrediti mogućnosti i odnosi prigodom volontiranja
- Omogućiti jačanje volonterskih centara u Hrvatskoj kao potrebnu infrastrukturu volonterskog rada
- Razviti sustav vrijednosti za opće dobro kroz sustav odgoja i obrazovanja te upoznati djecu i mlade s vrijednostima volontiranja
- Razmotriti mogućnost financiranja program koji promiču i prakticiraju volontiranje radi jačanja društvenog (socijalnog) kapitala
- Osigurati model institucionalnog priznavanja volonterskog rada kao preduvjeta za dugoročni razvoj kulture volontiranja i ostvarivanja prednosti u korištenju usluga ili kod zapošljavanja
- Osmisliti način prikupljanja podataka o učestalosti i proširenosti volonterskih aktivnosti
- Uključiti ekonomske vrijednosti volonterskog rada u izračun BDP-a
- Poticati i razvijati volonterske programe u institucijama
- Podupirati unaprjeđivanje znanja o volonterstvu putem istraživanja i izobrazbe

10.2. Razvoj zakladništva

Zaklade, kao izraz organizirane filantropije radi djelovanja za opće dobro, važan su dio civilnoga društva, iz više razloga. Zaklade iskazuju individualnu svijest i odgovornost prema zajednici te promoviraju koncept aktivnih sudionika u društvu. Nadalje, unaprjeđuju društvene veze i rade na postizanju pravednijeg društvenog okoliša za sve građane. Identificirajući društvene probleme/potrebe i povezujući ih sa resursima, zaklade mogu služiti kao dodatak ili nadopuna vladinih politika. Također mogu utjecati na razvoj međusektorskog partnerstva povezujući poslovne krugove, državnu upravu i lokalnu samoupravu i nevladine organizacije u zajedničkom razvijanju općeg dobra.

Filantropija se u Srednjoj Europi počela razvijati početkom 90-tih godina, najprije zbog naglog priljeva sredstava stranih privatnih zaklada, a potom i zbog sve povoljnijeg okruženja za razvoj civilnoga društva, naročito poreznih poticaja pojedincima i poduzećima koji osnivaju zaklade.. Iskustva u Srednjoj i Istočnoj Europi, gdje je posljednjih desetak godina došlo do izuzetno velikog porasta zaklada, pokazuju da poticanje neoporezivih donacija izaziva pozitivne učinke na razvoj kulture davanja. Time se jača odgovornost građana za probleme u zajednici i društvu i bolje surađuju predstavnici svih triju sektora. Danas su slovačke, češke, poljske i mađarske zaklade među najznačajnijima u svijetu i primjer su dobre prakse mnogim tranzicijskim zemljama, odnosno zemljama kandidatkinjama za ulazak u Europsku uniju.

Europski zakladni centar, prema glavnom izvoru financiranja, sastavu upravnog odbora i distribuciji sredstava, zaklade klasificira na: nezavisne zaklade, korporativne zaklade, zaklade podupirane od strane države, te zaklade lokalnih zajednica i druge zaklade koje prikupljaju sredstva. Uz ove tradicionalne oblike zaklada, naglo se šire i zaklade lokalnih zajednica u Europi i svijetu. Mnogi smatraju da su zaklade lokalnih zajednica novi globalni fenomen koji nudi optimalan razvoj zajednice jer su sposobne izgraditi društveni i financijski kapital kroz investiranje donatora u lokalne zajednice. One su sredstvo mobiliziranja zajednice i razvojnih planova, gdje se građani udružuju na vlastitu inicijativu kako bi investirali i unaprijedili život u zajednici.

U Hrvatskoj se posljednjih nekoliko godina poduzimaju značajni naponi na unaprjeđivanju općeg ozračja i pravnog okvira za razvoj zakladništva u Hrvatskoj. U 2001. godini provedeno je istraživanje o razvoju zakladništva u Hrvatskoj kojim je utvrđeno da je 65 posto registriranih zaklada smješteno u Zagrebu, zatim u južnoj, zapadnoj i sjevernoj Hrvatskoj; najmanje je zaklada tada bilo u istočnoj Hrvatskoj.

Započete su i studije izvedivosti razvoja zaklada lokalnih zajednica u Rijeci, Osijeku, Krapini i na otoku Hvaru; kroz intervju i upitnike propitivao se interes i mogućnost angažmana građana i institucija u takvom tipu zaklada. Rezultati istraživanja pokazali su razlike između navedenih zajednica, no u cijelosti upućuju na visok stupanj interesa za ovakvu vrstu organizacije, dovoljan potencijal lokalnog gospodarstva te dovoljan broj pojedinaca iz različitih sektora koji mogu sudjelovati u razvoju i radu zaklada. Međutim, istraživanje je također pokazalo da izazov predstavljaju niska razina povjerenja u društvu i teško uspostavljanje partnerskih odnosa između javnog, gospodarskog i civilnog sektora, kao i nepoznavanje koncepta lokalnih zaklada, odnosno zaklada lokalne zajednice.

Osnivanje Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u listopadu 2003. godine bio je veliki iskorak na nacionalnoj razini u prepoznavanju važnosti postojanja profesionalnih transparentnih intermedijarnih organizacija kao što su to zaklade svih oblika, kako bi se prikupljala i distribuirala sredstva usmjerena u razvoj demokratskog društva.

I inače je osnivanje javnih zaklada, odnosno zaklada koje imaju osnivače i potporu države na nacionalnoj ili na lokalnoj razini, izuzetno značajno i zahtijeva posebnu pažnju. Javno zakladništvo omogućuje odmicanje sustava javnog financiranja od često vrlo tromog državnog administrativnog sustava dodjele potpora, pa stoga pospješuje pristupanje kako drugim fondovima tako i poslovnom sektoru, što nadalje umnogostručuje vrijednost sredstava koja se javno izdvajaju. Budući da se osnivaju radi neke specifične svrhe, javne zaklade također osiguravaju institucionalni okvir za svrhovitije trošenje sredstava.

Osim javnih zaklada, važan oblik filantropije svakako je i korporacijska filantropija kao jedan od vrlo značajnih segmenata razvoja filantropije u društvu. U hrvatskoj poslovnoj zajednici zagovaraju se i provode razni oblici društveno odgovornog poslovanja (DOP), među kojima je jedno od najčešćih područja upravo ulaganje u zajednicu i filantropija u novcu, vremenu, proizvodima i uslugama. Iako je pojam društveno odgovornog poslovanja sve poznatiji i sve se više prakticira u Hrvatskoj, velik dio nije strateški osmišljen, niti se o primjerima dobre prakse redovito izvještava. Naročito su u tome zakinuta srednja i mala poduzeća koja ne znaju kako izvijestiti o svojim ulaganjima u lokalnu zajednicu, odnosno kako modele korporativnog davanja velikih poduzeća primijeniti u vlastitom poslovanju. Iako su gotovo sve najveće hrvatske tvrtke uključene u promociju i praksu društveno odgovornog poslovanja u Hrvatskoj, vrlo je malo primjera strateških pristupa koji osnovnu poslovnu aktivnost vezuju uz širu odgovornost prema zajednici.

No, zakonodavni okvir za razvoj zakladništva u Hrvatskoj još uvijek nije dovoljno poticajan. Iako Zakon o zakladama i fondacijama omogućava registraciju i djelovanje zaklada i fondacija, ipak postoji problem složenog postupka registracije i pojedinih odredbi koje ne stvaraju poticajno okruženje za razvoj suvremenih tipova zaklada.

Zakladništvo u Hrvatskoj je relativno nerazvijeno i zbog nepovoljnog zakonskog okvira, i zbog prekinute tradicije filantropskog davanja. Isto tako, i zbog činjenice da još uvijek nemamo dovoljno razvijene mehanizme solidarnosti i socijalne osjetljivosti niti sustavnu politiku razvijanja zakladništva i filantropije, odnosno ukupni društveni i gospodarski razvoj koji bi mogao podržavati rast i razvoj filantropskih aktivnosti i zakladništva u Hrvatskoj.

Od svih organizacija civilnoga društva, zaklade mogu imati najvažniju ulogu u uspostavljanju suradnje s javnim i privatnim sektorom. Usmjeravanje sredstava i programsko usuglašavanje učinkovite su mjere uključivanja različitih dionika u provedbu javnih politika, a autonomnost djelovanja i usvajanje dobrovoljnih standarda koji osnažuju utjecaje "odozdo" i olakšavaju pripremu resursa za zadovoljavanje specifičnih potreba.

Ciljevi

- Donijeti novi zakon o zakladama kako bi se pojednostavnio proces registracije i olakšavanja uvjeta vezanih uz imovinu zaklade prilikom osnivanja

- Uspostaviti transparentan registar zaklada u kojem bi podaci o registraciji i godišnji financijski izvještaji o poslovanju zaklada predstavljali osnovnu informaciju za praćenje razvoja zakladništva
- Osigurati financijsku i infrastrukturnu potporu razvoju zaklada lokalnih zajednica
- Osigurati poticajne porezne uvjete za rad i djelovanje zaklada kao i poticajni okvir za učinkovitu upravljanje zakladnom imovinom onih zaklada koje djeluju u korist javne dobrobiti
- Poticajnim mjerama stvarati pretpostavke za razvoj korporacijske filantropije i zakladništva, kao i za razvoj javnih zaklada

11. RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA U MEĐUNARODNOM KONTEKSTU

Zahvaljujući utjecaju globalizacije i rastućoj internacionalizaciji problema i izazova koji nadilaze tradicionalnu ulogu države u međunarodnim odnosima, razvoj civilnoga društva u Hrvatskoj nužno se mora promatrati u širim međunarodnim okvirima.

Suočavanje s nekim ključnim pitanjima međunarodnih odnosa kao što je primjerice sigurnost, više se ne vezuje isključivo uz ulogu vojnih, oružanih snaga nego uključuje i zaštitu okoliša, borbu protiv siromaštva, suzbijanje širenja zaraznih bolesti, borbu protiv raznih oblika diskriminacije i druga pitanja koja podrazumijevaju smanjivanje napetosti i sprječavanje nasilnih sukoba na najnižoj mogućoj razini (u lokalnim zajednicama), također iziskuju aktivan angažman civilnoga društva. Organizacije civilnoga društva imaju sve važniju ulogu u zemljama u razvoju diljem svijeta, pomažući demokratsku tranziciju, promičući pravo na obrazovanje i zdravstvenu skrb te pružajući humanitarnu pomoć, pogotovo u područjima gdje je pojedinim državama i državnim institucijama iz različitih razloga otežan pristup i utjecaj. Veliki broj organizacija civilnoga društva u Hrvatskoj svojim angažmanom u izgradnji hrvatske države, na pitanjima tranzicije i rješavanja problema nastalih kao posljedica rata, stekle su dragocjeno iskustvo i znanje koje mogu primijeniti u zemljama i regijama gdje postoje slične potrebe.

Proces europskih integracija donio je organizacijama civilnoga društva iz Hrvatske, kao i ostalih zemalja srednje i istočne Europe, i nove mogućnosti i nove izazove. Imajući u vidu da prilagodbe Europskoj uniji podrazumijevaju reforme koje izravno utječu na sve oblike društvenog i gospodarskog života zemalja kandidatkinja za članstvo u toj integraciji, javlja se potreba aktivnijeg uključivanja civilnoga društva u pripremu, praćenje i provedbu reformi koje proizlaze iz integracijskog procesa, i njihovo odgovarajuće komuniciranje, odnosno približavanje građanima.

Zahvaljujući naglašenoj tendenciji prekograničnog formalnog i neformalnog umrežavanja i lakšoj operacionalizaciji suradnje na projektima od zajedničkog interesa, organizacije civilnoga društva imaju snažan potencijal za poticanje razvoja regionalne suradnje i dobrosusjedskih odnosa.

Imajući u vidu nove izazove koji proizlaze iz međunarodnog okruženja, kao i potencijal civilnoga društva da se djelotvorno suočava s tim izazovima, strateški je cilj Vlade stvarati preduvjete za aktivan doprinos organizacija civilnoga društva kao vjerodostojnog i neophodnog partnera: a) u formuliranju i provedbi ciljeva vanjske politike i promicanju koncepta socijalne diplomacije; b) u pripremi, praćenju i provedbi reformi u procesu pristupanja Hrvatske Europskoj uniji; c) u jačanju regionalne i prekogranične suradnje i dobrosusjedskih odnosa.

11.1. Suradnja u provođenju zajedničkih ciljeva vanjske politike i uloga socijalne diplomacije

Prema prijedlogu Programa suradnje Vlade i nevladinog, neprofitnog sektora usvojenom 2001. godine, Vlada RH obvezala se uključivati nevladine, neprofitne organizacije u proces pripreme, provedbe, praćenja i procjene novih zakonodavnih mjera i javnih politika.

Područje vanjske politike i međunarodnih odnosa od sve većeg je interesa za građane Hrvatske, pogotovo zahvaljujući intenziviranju europskog integracijskog procesa i sve prisutnijim javnim raspravama o nekim ključnim vanjskopolitičkim prioritetima Hrvatske.

Iskustva i dobre prakse drugih zemalja, poput Češke Republike, Poljske, Nizozemske, Velike Britanije, Kanade, itd. pokazuju da je moguće uspostaviti funkcionalnu suradnju između organizacija civilnoga društva i vlada u oblikovanju i provedbi vanjskopolitičkih ciljeva zemlje. Ta se suradnja temelji na pretpostavci da je vanjska politika izravno važna za sve građane, i da Vlada djeluje samo kao koordinator s isključivim ovlastima odlučivanja u manjem broju odabranih područja. U tom smislu, često se spominje koncept socijalne diplomacije kao način na koji organizacije civilnoga društva mogu pridonositi oblikovanju i provođenju ciljeva vanjske politike.

Među najvažnijim komparativnim prednostima hrvatskih organizacija civilnoga društva jest njihova fleksibilnost i sposobnost da donose brze odluke i poduzimaju aktivnosti koje pridonose učinkovitosti nekih nacionalnih programa i jačaju prisutnost Hrvatske u socijalnoj sferi međunarodnih odnosa (npr. u kulturnim i obrazovnim aktivnostima, potpori demokratskim promjenama, pružanju humanitarne pomoći i slično).

Hrvatska je još uvijek na početku dugog procesa koji vodi uključivanju zemlje u aktivno pružanje europske i globalne razvojne pomoći i iziskuje jačanje kapaciteta i resursa hrvatskih organizacija civilnoga društva te aktivniji angažman na tom planu, po uzoru na razvijenije zemlje. Već sljedeći stupanj pristupanja Hrvatske EU donosi i nove zahtjeve na planu pomoći zemljama u razvoju i otvara nove mogućnosti za jačanje pozicije Hrvatske na međunarodnoj sceni.

11.2. Uloga organizacija civilnoga društva u procesu pristupanja Hrvatske Europskoj uniji

S obzirom na to da su europske integracije, za razliku od mnogih drugih područja, još uvijek nekonfliktna tema u Hrvatskoj, a imajući na umu da taj proces zadire u gotovo sve dijelove političkoga, gospodarskoga i društvenog života zemlje, te da pokriva uglavnom sve sektore u kojima su organizacije civilnoga društva aktivne, proces pristupanja punopravnom članstvu Unije može poslužiti kao katalizator za usvajanje europskih načela dobrog upravljanja. Također i kao dobra podloga za jačanje kulture

dijaloga i uvođenje učinkovitih savjetodavnih mjera između Vlade i nevladina sektora.

Uloga organizacija civilnoga društva u procesu pristupanja Hrvatske EU može se promatrati kroz nekoliko aspekata:

- pokretanje javnog dijaloga o procesu pristupanja Hrvatske EU, o različitim aspektima tog procesa, reformama i njihovim učincima
- uključivanje u provedbu Komunikacijske strategije informiranja hrvatske javnosti o procesu pristupanja EU
- sudjelovanje u procesu pristupnih pregovora i praćenje napretka u ispunjavanju uvjeta za punopravno članstvo u Uniji
- suradnja u provedbi vanjske komunikacijske strategije prema državama članicama EU koja doprinosi boljem razumijevanju građana Hrvatske i tih zemalja
- poticanje bolje iskoristivosti pretpristupnih fondova EU i snažnije uloge u budućem korištenju strukturnih fondova.

U Komunikacijskoj strategiji informiranja hrvatske javnosti o procesu pristupanja EU, koju je usvojio Hrvatski sabor 27. siječnja 2006. godine, organizacije civilnoga društva istaknute su kao važni partneri Vlade u promicanju boljeg razumijevanja procesa pristupanja Uniji među hrvatskim građanima. Od organizacija civilnoga društva očekuje se, među ostalim, da građanima približe tehnička pitanja prilagodbe standardima Unije, jer će po završetku pristupnih pregovora s EU upravo građani morati na referendumu donijeti konačnu odluku o ulasku Hrvatske u punopravno članstvo te integracije. Vlada se u tu svrhu obvezuje osigurati transparentnost procesa pristupanja i omogućiti aktivnije sudjelovanje civilnoga društva kao partnera u tom procesu. Jedna od ključnih mjera savjetovanja s civilnim društvom i poticanja javne rasprave o učincima integriranja po pojedinim poglavljima *acquisa* jest Nacionalni forum za pridruživanje EU pokrenut u listopadu 2004. godine

U pregovore o pristupanju uključena su i 53 predstavnika udruga i veći broj stručnjakinja i stručnjaka izvan državne uprave, kako bi se došlo do što kvalitetnijih i legitimnijih pregovaračkih stajališta i promicalo bolje razumijevanje tog procesa među članstvom i korisnicima usluga udruga, i ostalih aktera civilnoga društva predstavljenih u pregovaračkim strukturama. Uspješan dovršetak pregovaračkog procesa iziskivat će i zadovoljavajuću provedbu usvojenih zakonodavnih akata i funkcioniranje u tu svrhu uspostavljenih institucionalnih struktura. Organizacije civilnoga društva mogu biti dragocjen korektiv upozoravajući na probleme vezane uz provedbu obveza koje proistječu iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, i samih pregovora po pojedinim poglavljima pravne stečevine EU. Civilno društvo može pridonijeti i procjeni učinaka integriranja u EU po pojedinim sektorima, razvijajući tako svijest šire javnosti o očekivanim koristima i troškovima pristupanja Uniji.

Najava stvaranja sinergijskih napora Vlade s ostalim društvenim i gospodarskim akterima na tragu je dobrih iskustava drugih zemalja, ali i pokazatelja stručnih istraživanja da organizacije civilnoga društva, za razliku od državnih tijela, imaju znatno veći potencijal za jačanje transnacionalne solidarnosti i promicanje koncepta 'jedinstva u različitosti' proširene EU.

Važnu ulogu civilnoga društva u promicanju boljeg razumijevanja građana država članica Europske unije i zemalja kandidatkinja, potvrđuje i inicijativa Europske komisije pod nazivom *Civil society dialogue between the EU and candidate countries* (Jačanje dijaloga civilnoga društva između EU i zemalja kandidatkinja), objavljena u lipnju 2005. godine.

Potporu jačanju dijaloga civilnoga društva Hrvatske i EU Vlada je pružila i pokretanjem inicijative za osnivanje Zajedničkog savjetodavnog odbora između Europskog ekonomskog i socijalnog odbora i RH, koji bi tijekom pregovora o pristupanju Uniji trebao imati važnu ulogu u promicanju stajališta civilnoga društva u tom procesu.

Konačno, organizacije civilnoga društva trebaju imati važnu ulogu u programiranju i provedbi programa pretpristupne pomoći Hrvatskoj. Pravodobno uključivanje civilnoga društva važno je i zbog odgovarajuće pripreme za učinkovito korištenje strukturnih fondova nakon pristupanja Uniji, pogotovo Europskog socijalnog fonda.

11.3. Doprinos organizacija civilnoga društva jačanju regionalne suradnje

Regionalna suradnja je temelj nastanka Europske unije, ona je začetak procesa europskih integracija. Regionalna suradnja jedan je od ciljeva vanjske politike Republike Hrvatske, a posebno je istaknuta u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), imajući u vidu nedavnu povijest ovog dijela jugoistočne Europe. Kroz SSP, Hrvatska se obvezala aktivno promicati regionalnu suradnju, a posebno ostvarivati suradnju s državama potpisnicama SSP-a. S druge strane, EU se obvezala pružiti potporu projektima od regionalnog ili prekograničnog značenja.

U dokumentu koji je objavila Europska komisija, *Regional cooperation in the western Balkans, A policy priority for the European Union* (2005.), navodi se kako su zemlje regije, u skladu s obvezama vezanim uz regionalnu suradnju, koje su preuzele na Summitu u Zagrebu 2000. godine i u Solunu 2003. godine, već postigle znatan napredak na području trgovine, energetike i transporta. Također se navodi kako su potrebni daljnji naponi da bi se poboljšala suradnja između ljudi i zemalja.

Ciljevi su regionalne suradnje:

- izgradnja mira i stabilnosti
- poboljšanje političkih i dobrosusjedskih odnosa
- ekonomski i socijalni oporavak i prosperitet
- povratak izbjeglica
- borba protiv organiziranog kriminala i korupcije

- suradnja na pitanjima azila i ilegalnih migracija
- reforma pravosudnog sustava

Organizacije civilnoga društva u Hrvatskoj provode na regionalnoj razini brojne programe i projekte koji su usklađeni s navedenim ciljevima, i imaju razvijenu mrežu komunikacije i suradnje. Ti programi obuhvaćaju širok spektar područja, od zaštite i promicanja ljudskih prava, zaštite kulturne i prirodne baštine, suradnje udruga osoba s invaliditetom, razvoja programa zaštite prirode i okoliša te održivog razvoja, suradnje na humanitarnim načelima između veteranskih udruga, izgradnje mira i stabilnosti, povratka izbjeglica, borbe protiv organiziranog kriminala i korupcije, te u posljednje vrijeme sve intenzivnije suradnje na pitanjima azila.

Za razliku od države i poslovnog sektora, civilno društvo ima mogućnost približiti ljude. Regionalni programi i projekti su sredstva za regionalno i sektorsko umrežavanje, razmjenu iskustava i informacija, a predstavljaju i mogućnost za definiranje zajedničkih strateških ciljeva regije. Dijalog organizacija civilnoga društva između Hrvatske i susjednih zemalja može pridonijeti bržem rješavanju niza neriješenih pitanja, koja se nerijetko sporo rješavaju tradicionalnim putovima službene diplomacije.

Ciljevi

U svrhu promicanja suradnje i mogućeg partnerstva između Vlade i organizacija civilnoga društva u formuliranju i provedbi vanjske politike:

- Promicati savjetovanja i razmjenu informacija između predstavnika organizacija civilnoga društva i ključnih nositelja državne vanjske politike
- Uključivati predstavnike organizacija civilnoga društva prema potrebi u programe izobrazbe MVPEI-a, podrazumijevajući pritom i tečajeve Diplomatske akademije MVPEI-a
- Sudjelovati u planiranju i provedbi razvojne pomoći Hrvatske trećim zemljama, u fazi kada to proces pristupanja EU bude iziskivao
- Prema iskazanim potrebama surađivati s organizacijama civilnoga društva tijekom službenih posjeta vladinih dužnosnika inozemstvu, kao i tijekom stranih službenih posjeta Hrvatskoj, posebice u području ljudskih prava i prava nacionalnih manjina
- Promicati bolju suradnju hrvatskih diplomatskih predstavništava u inozemstvu i organizacija civilnoga društva iz Hrvatske
- Podupirati inicijativu uspostave mreže hrvatskih udruga aktivnih u inozemstvu

U svrhu poticanja aktivnije uloge organizacija civilnoga društva u procesu europskih integracija:

- Ostvarivati preduvjete i otvarati prostor javnog dijaloga (političkog i civilnog) o svim izazovima i mogućnostima vezanima uz proces pristupanja Hrvatske EU

- Uspostavljati formalne i neformalne mehanizme savjetovanja s civilnim društvom u procesu pristupanja EU kroz kodeks pozitivne prakse i unaprjeđenja kvalitete djelovanja. Kodeks se odnosi na savjetovanje, procjenu politike i provedbu, sukladno prijedlogu Programa suradnje, a u skladu s općim načelima i minimalnim standardima za savjetovanje prihvaćenima na razini EU
- Analizirati učinke pristupanja Hrvatske EU po sektorima, i dostavljati rezultate na uvid javnosti
- Osigurati građanima dostupnost informacija o procesu pristupanja Hrvatske EU
- Uključivati relevantne predstavnike civilnoga društva u izradu nacionalnih strategija i programa u sklopu procesa prilagodbi EU
- Uključivati relevantne predstavnike civilnoga društva u programiranje okvira za pretpristupne fondove
- Poticati i financirati obrazovne programe o EU namijenjene predstavnicima civilnoga društva
- Poticati i financirati studijske posjete zbog razmjene znanja i iskustava između civilnoga društva u Hrvatskoj i EU
- Poticati i financirati umrežavanje i suradnju predstavnika civilnoga društva u Hrvatskoj i u EU
- Podupirati aktivnije sudjelovanje organizacija civilnoga društva iz Hrvatske u raspravama koje se na europskoj razini vode o ključnim pitanjima budućeg ustroja Europske unije (Europski ustav, Europska komunikacijska politika, demokratski deficit EU, itd.)

Radi poticanja aktivnijeg doprinosa civilnoga društva jačanju regionalne suradnje:

- Uključivati predstavnike civilnoga društva u izradu nacionalnih strategija i programa regionalne suradnje
- Poticati i financirati programe i projekte civilnoga društva važne za ostvarivanje ciljeva regionalne suradnje RH
- Poticati i financirati partnerstva civilnoga društva i lokalne samouprave u provedbi programa i projekata prekogranične suradnje.

12. OPERATIVNI PLAN PROVEDBE NACIONALNE STRATEGIJE

Vlada Republike Hrvatske obvezuje Ured Vlade RH za udruge da u roku od **90 dana** od donošenja Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, izradi i Vladi RH dostavi na usvajanje Operativni plan provedbe Nacionalne strategije u kojem će biti razrađena provedba svih strateških ciljeva s konkretnim mjerama, rokovima i nositeljima provedbe.

Operativni plan provedbe Nacionalne strategije, Ured Vlade RH za udruge će izraditi u suradnji s nadležnim tijelima državne uprave i organizacijama civilnoga društva.

Ured Vlade RH za udruge će u Operativnom planu provedbe Nacionalne strategije predvidjeti načine praćenja, izvještavanja i ocjenjivanja uspješnosti izvršavanja pojedinih mjera za postizanje utvrđenih strateških ciljeva.

13. POPIS STRUČNJAKA KOJI SU SUDJELOVALI U IZRADI STRATEGIJE

a) Članice i članovi Radne skupine za izradu Prijedloga strategije

1. Cvjetana Plavša-Matić, voditeljica Radne skupine, Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, Zagreb
2. Igor Bajok, zamjenik voditeljice Radne skupine, GONG, Rijeka
3. Vice Batarelo, Hrvatski Caritas, Zagreb, član
4. Zorislav Bobuš, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Zagreb, član
5. Jadranka Cigelj, Ured Vlade Republike Hrvatske za udruge, članica
6. Jozo Čikeš, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, član Radne skupine
7. Marijo Drlje, Udruga hrvatskih pacijenata, Zagreb, član
8. Bojana Genov, Ženska mreža Hrvatske, Mali Lošinj, članica
9. Vladimira Ivandić, Ministarstvo financija, članica
10. Romana Kuzmanić-Oluić, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, članica
11. Zdravko Lipić, Potrošač - Društvo za zaštitu potrošača Hrvatske, Zagreb, član
12. Ines Loknar Mijatović, Ured Vlade Republike Hrvatske za ljudska prava, članica
13. Dubravka Mišković Prodanović, Hrvatski pravni centar, Zagreb, članica
14. Nina Obuljen, Ministarstvo kulture, članica
15. Vjeran Piršić, Udruga Eko Kvarner, Njivice, član
16. Nevenka Preradović, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, članica
17. Valentino Rajković, Republička koordinacija udruga proizašlih iz Domovinskog rata, Zagreb, član
18. Dunja Skoko-Poljak, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, članica
19. Helena Štimac Radin, Ured Vlade Republike Hrvatske za ravnopravnost spolova, članica
20. Mirjana Švajcer, Središnji državni ured za upravu, članica

b) Sručnjakinje i stručnjaci koji su na poziv Radne skupine sudjelovali u izradi teksta Prijedlog strategije

1. Josip Baotić, INTERCON d.o.o. Zagreb
2. Sandra Benčić, Razbor, Zagreb
3. Luka Benko, Savez samostalnih sindikata Hrvatske, Zagreb
4. Jasmina Božić, Filozofski fakultet, Zagreb
5. Emina Bužinikić, Mreža mladih Hrvatske, Zagreb
6. Teodor Celakoski, Multimedijalni institut, Zagreb
7. Bojana Ćulum, Filozofski fakultet, Rijeka
8. Srđan Dvornik, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb

9. Gordana Forčić, Udruga "SMART", Rijeka
10. Tin Gazivoda, Centar za ljudska prava, Zagreb
11. Siniša Gregoran, Gradsko poglavarstvo Osijeka, Osijek
12. Milan Ivanović, Udruga Albert E, Osijek
13. Nives Ivelja, Udruga MI, Split
14. Suzana Jašić, GONG, Zagreb
15. Iva Josipović, Županija primorsko-goranska, Rijeka
16. Mirna Karzen, The Urban Institute, Zagreb
17. Branka Kaselj, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek
18. Anka Kekez, DIM - Udruga za građansko obrazovanje i društveni razvoj, Zagreb
19. Đurđa Knežević, Ženska infoteka, Zagreb
20. Josip Kregar, Pravni fakultet, Zagreb
21. Suzana Kunac, Grupa za ženska ljudska prava B.a.b.e., Zagreb
22. Jasminka Ledić, Filozofski fakultet, Rijeka
23. Marina Lipošćak, GONG, Zagreb
24. Mladen Majetić, Centar za mirovne studije i Centar DOCUMENTA, Zagreb
25. Nives Miošić-Lisjak, MAP Savjetovanja, Zagreb
26. Andrijana Parić, Razbor, Zagreb
27. Lidija Pavić-Rogošić, Udruga "Odras", Zagreb
28. Žarko Puhovski, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb
29. Vlado Puljiz, Pravni fakultet, Zagreb
30. Slavica Radošević, Zagreb
31. Smiljana Rađa, Split
32. Nenad Romić, Multimedijalni institut, Zagreb
33. Mirjana Samardžić, Razbor, Zagreb
34. Sanja Sarnavka, Grupa za ženska ljudska prava B.a.b.e., Zagreb
35. Nikolina Svalina, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek
36. Lejla Šehić-Relić, Volonterski centar, Osijek
37. Slobodan Škopelja, Udruga "MI", Split
38. Vanja Škorić, GONG, Zagreb
39. Marina Škrabalo, MAP Savjetovanja, Zagreb
40. Vesna Teršelić, Centar DOCUMENTA, Zagreb
41. Igor Vidačak, Institut za međunarodne odnose, Zagreb
42. Andrija Vranić, Centar za mirovne studije, Zagreb
43. Sonja Vuković, Udruga za kreativni razvoj SLAP, Osijek
44. Vesna Zec, Gradsko poglavarstvo Splita, Split
45. Tihomir Žiljak, Hrvatsko politološko društvo, Zagreb

